

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис) (прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 2023 р.

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЧЕРЕЗ МУЛЬТИМЕДІЙНІ
ТЕХНОЛОГІЇ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПНІм-22
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Щокиної Дар'ї Олександрівни

Керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лисевич Олександра Вікторівна

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS ____ Кількість балів _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Кривий Ріг – 2023р.

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Щокина Дар'я Олександрівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ.....	8
1.1. Сутність поняття «емоційний інтелект» в психологічній літературі	8
1.2. Загальна характеристика та види мультимедійних технологій.....	17
1.2.1. Мультимедійні технології як засіб розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках.....	26
1.3. Сутність інтегрованого навчання, його особливості.....	30
1.3.1. Особливості проведення інтегрованих уроків у початковій школі	38
1.4. Педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту засобами мультимедійних технологій на інтегрованих уроках	45
Висновки до розділу 1	56
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ.....	58
2.1. Аналіз досвіду використання мультимедійних технологій на інтегрованих уроках у педагогічній практиці вчителів початкової школи.....	58
2.2. Виявлення рівня сформованості емоційного інтелекту учнів початкових класів.....	65
2.3. Експериментальна методика розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів засобами мультимедійних технологій на інтегрованих уроках	68
2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	82
Висновки до розділу 2	85
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	89
ДОДАТКИ.....	97
Додаток А.....	97
Додаток Б	99
Додаток В.....	100
Додаток Г	101
Додаток Д.....	102
Додаток Е.....	103

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження теми «Розвиток емоційного інтелекту через мультимедійні технології на інтегрованих уроках» має велику актуальність і може мати значний вплив на навчальний процес та соціальний розвиток учнів. Сучасне суспільство дедалі більше визнає важливість розвитку емоційного інтелекту (EI). Емоційний інтелект включає в себе навички спілкування, розуміння та керування власними емоціями та емпатію до інших, що є критичними для успіху в особистому та професійному житті. Використання мультимедійних технологій, таких як відео, аудіо, інтерактивні симуляції тощо, може зробити навчання більш захоплюючим і ефективним для учнів. Вони можуть створити сильніше психологічне з'єднання з матеріалом і стимулювати більше емоційних відгуків.

Використання мультимедійних технологій може сприяти розвитку навичок спілкування, толерантності, емпатії та міжособистих відносин, оскільки вони можуть бути використані для демонстрації ситуацій та взаємодії, що спонукають до обговорення. Розвиток EI сприяє підвищенню соціальної компетентності, що важливо для учнів у взаємодії з однокласниками, вчителями і загалом у суспільстві. В умовах росту використання технологій і дистанційного навчання, розвиток емоційного інтелекту за допомогою мультимедійних технологій стає більш актуальним, оскільки він допоможе учням адаптуватися до нових умов і зберігати психологічний комфорт. Розвиток EI є ключовим для успішної кар'єри і особистого щастя в майбутньому, і підготовка учнів до цього вже на ранньому етапі їхнього навчання може мати далекосяжний ефект.

Отже, дослідження теми «Розвиток емоційного інтелекту через мультимедійні технології на інтегрованих уроках» може розкрити нові можливості для покращення процесу навчання і розвитку учнів у сучасному освітньому середовищі.

Проблемами дослідження емоційного інтелекту займалися наступні науковці: Г. Березюк, О. Безносюк, О. Власова, В. Калошин, Н. Коврига, Ю. Лемешко, Ю. Мединська, С. Могиляста, Е. Носенко, Н. Петрова, С. Подофей, Л. Ракітянська, В. Садова, М. Шпак та інші.

Г. Березюк [6] зосереджувався на аналізі взаємозв'язку емоційного інтелекту з психологічними характеристиками особистості, такими як самооцінка та саморегуляція. О. Безносюк [11] вивчав роль емоційного інтелекту в управлінні власною емоційною сферою та міжособистісних відносинах.

В. Калошин [27] проводив дослідження, спрямовані на вивчення впливу емоційного інтелекту на успішність у навчанні та професійній діяльності. С. Могиляста [42] звертала увагу на розуміння та управління власними емоціями, а також на розвиток цих навичок у дітей. Ю. Мединська і Е. Носенко [37; 45] досліджували аспекти розвитку емпатії та міжособистісної емоційної компетентності у дітей і підлітків.

Кожен з цих науковців вніс вагомий внесок у розуміння та вивчення емоційного інтелекту, враховуючи різні аспекти цієї складної психологічної концепції. Але, потребує детального вивчення аспект, пов'язаний з розвитком емоційного інтелекту через мультимедійні технології на інтегрованих уроках. Актуальність обраної проблеми спонукала нас до вибору **теми магістерської роботи:** «Розвиток емоційного інтелекту через мультимедійні технології на інтегрованих уроках».

Мета: теоретично обґрунтувати та практично перевірити ефективність використання мультимедійних технологій на інтегрованих уроках як засобу розвитку емоційного інтелекту.

У відповідності з метою дослідження вирішувались **завдання:**

1. Охарактеризувати сутність поняття «емоційний інтелект» у психолого-педагогічній літературі;

2. Дослідити мультимедійні технології як засіб розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках;
3. Охарактеризувати сутність інтегрованого навчання, його особливості;
4. З'ясувати педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту засобами мультимедійних технологій на інтегрованих уроках;
5. Проаналізувати досвід використання мультимедійних технологій на інтегрованих уроках у педагогічній практиці вчителів початкової школи;
6. Виявити рівень сформованості емоційного інтелекту учнів початкових класів;
7. Експериментально впровадити систему роботи з розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів засобами мультимедійних технологій на інтегрованих уроках;
8. Проаналізувати результати дослідно-експериментальної роботи.

Об'єкт дослідження: розвиток емоційного інтелекту у молодших школярів.

Предмет дослідження: мультимедійні технології на інтегрованих уроках.

Досягненню мети і розв'язанню поставлених завдань сприяло використання комплексу **методів дослідження:**

- *теоретичні* – аналіз науково-методичної літератури;
- *емпіричні* – анкетування, статистичні методи.

Практичне значення: результати магістерської роботи можуть бути використані вчителями початкової школи на інтегрованих уроках.

Апробація дослідження здійснювалася на: дистанційній Міжнародній науково-практичній конференції «Science and Practice: Implementation to Modern Society: Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference».

« Використання різноманітних інформаційних технологій на уроках мистецтва для розвитку емоційного інтелекту учнів в умовах реформування початкової школи». Manchester, 2023. С. 159 – 168. URL :

<https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/view/26-28.04.2023/16> ; у статті «Використання інформаційних технологій на уроках мистецтва для розвитку емоційного інтелекту учнів» Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: Збірник наукових праць студентів. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2023. Вип.16. 138 с., С. 134-137; у статті «Розвиток емоційного інтелекту через мультимедійні технології на інтегрованих уроках» Педагогічне Криворіжжя: педагогічний альманах: збірник науково-методичних праць.Кривий Ріг: КДПУ. 2023. Вип 9. 117с., С.27-28

Структура та обсяг роботи – робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 80 найменувань. Основний зміст роботи викладено на 88 сторінках. Повний обсяг роботи складає 96 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ

1.1. Сутність поняття «емоційний інтелект» в психологічній літературі

Сучасна психологічна наука все більше приділяє уваги дослідженням емоційного та соціального інтелекту, і вчені приходять до висновку, що успішна реалізація особистості в житті та діяльності залежить від здібностей до ефективної міжособистісної взаємодії [23, с. 5]. Це означає, що важливими є такі навички, як вміння ефективно спілкуватися у взаємодії з іншими людьми, вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно розпізнавати власні особливості і емоційні стани інших людей, а також вміння вибирати адекватні способи спілкування з ними.

Розвиток емоційного та соціального інтелекту стає дедалі важливішим аспектом у сучасному світі, оскільки він визначає, наскільки успішно людина може взаємодіяти з іншими, будь то в особистому житті чи професійній сфері.

Ось декілька ключових аспектів цього питання:

1. Міжособистісна взаємодія: ефективне спілкування та розуміння інших людей є важливою складовою міжособистісних стосунків. Особливо це актуально в сучасному інформаційному суспільстві, де комунікація стає все більш важливою.
2. Міжкультурна взаємодія: з розвитком глобалізації важливим є також розуміння та адаптація до різних культур та соціальних контекстів. Соціальний і емоційний інтелект допомагають в цьому, сприяючи культурній чутливості та взаєморозумінню.

3. Професійна кар'єра: у багатьох професіях важливим є вміння спілкуватися з колегами, клієнтами чи партнерами. Сприятливий емоційний та соціальний інтелект допомагають досягати успіху в роботі та розвивати професійні стосунки.
4. Психічне здоров'я: здатність розуміти та керувати власними емоціями, а також вміння встановлювати позитивні стосунки з іншими людьми є важливими для психічного здоров'я та попередження стресів.

Таким чином, розвиток емоційного і соціального інтелекту стає ключовим завданням для сучасної освіти та психології, оскільки він сприяє більш успішному функціонуванню особистості в сучасному суспільстві.

Перед тим, як розглядати особливості емоційного інтелекту, важливо зрозуміти значення двох ключових понять: «емоції» й «інтелект». Емоції, за визначенням А. Семенової, – це сильні почуття та переживання людини, які виникають внаслідок обставин, настрою або взаємодії з іншими людьми [67, с. 231]. Інтелект, за словником Ю. Приходько, це розум, здатність до мислення та обдумування; це також розсудок і глузд [52, с. 298].

1. Емоції:

- Емоції – це психологічні стани, які супроводжуються сильними почуттями та фізіологічними реакціями, і які виникають у відповідь до певних подій, ситуацій чи стимулів. Емоції можуть включати радість, смуток, страх, гнів, подив, відразу та багато інших відчуттів.
- Емоції виникають як реакція на зовнішні події або внутрішні думки та почуття. Вони можуть бути короткочасними або тривалими і впливати на наше ставлення до світу навколо нас.

2. Інтелект [26, с. 37]:

- Інтелект – це загальна здатність розуміти, уявляти, мислити, навчатися та розв'язувати проблеми. Це складний психічний

процес, який включає в себе різні аспекти, такі як логічне мислення, аналіз, уява, пам'ять, усвідомлення та інші когнітивні функції.

- Інтелект визначає здатність людини розв'язувати завдання, навчатися з досвіду, приймати рішення та адаптуватися до нових ситуацій. Він також може включати в себе емоційний інтелект, який відповідає за розуміння та керування власними емоціями та емоціями інших.

Успішна функція інтелекту та емоцій важлива для гармонійного розвитку особистості та взаємодії з оточуючим світом. Ці два поняття часто взаємопов'язані та впливають одне на одного, формуючи складний образ людини.

Поняття «емоційний інтелект» представляє собою нову концепцію в психології, яка була відкрита та вивчена в науковому контексті досить недавно. Головна причина цього полягає в тому, що раніше вчені та філософи ігнорували емоційну сферу. Вони сприймали емоції як щось, що суперечить інтелекту та заважає прийняттю розумних рішень та зосередженню уваги [13, с. 55]. Іншими словами, емоційний інтелект – це нова ідея, яка визнає важливість розуміння та управління нашими емоціями, а також вміння взаємодіяти з ними та з емоціями інших людей в нашому пізнанні та міжособистісній взаємодії.

Розглянемо тлумачення поняття «емоційний інтелект» за різними науковцями в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Тлумачення поняття «емоційний інтелект» за різними науковцями

№	Науковець	Тлумачення поняття «емоційний інтелект»

1	Деніел Гоулман	Емоційний інтелект (EI) – це навички розуміння, управління і виявлення емоцій, які впливають на наше мислення, прийняття рішень та взаємодію з іншими.
2	Пітер Саловей	Емоційний інтелект – це здатність розпізнавати, розуміти і керувати власними та чужими емоціями з метою підвищення ефективності спілкування і міжособистісних відносин.
3	Джон Майер	Емоційний інтелект – це набір вмінь, пов’язаних з емоціями, які включають в себе розпізнавання, розуміння, вираження і регулювання емоцій.
4	Гарднер та Шовелсон	Емоційний інтелект – це інтелектуальні здібності, пов’язані з емоційними аспектами, включаючи розуміння, керування і виявлення емоцій.
5	Рейчел Гілберт	Емоційний інтелект – це здатність розуміти і керувати своїми емоціями, а також емпатія і здатність спілкуватися з іншими на емоційному рівні.

Наведені вище тлумачення відображають різні аспекти емоційного інтелекту та підкреслюють його важливість у міжособистісних відносинах, саморегулюванні та спілкуванні.

Отже, емоційний інтелект є умінням, яке включає в себе здатність розуміти, виражати та керувати своїми власними емоціями, а також розуміти та відповідати на емоції інших людей в соціальних ситуаціях. Ці навички стають фундаментальними для побудови вдалих взаємовідносин, ефективного спілкування та досягнення особистого і професійного успіху. Дослідження емоційного і соціального інтелекту надають психологам та іншим науковцям поглиблене розуміння цих аспектів і розвивають методики та практики для покращення цих навичок в індивідуумів [13, с. 56].

За трактуванням Л. Ракітянської [55, с. 36], емоційний інтелект (ЕІ) представляє собою групу психологічних навичок і здібностей, які включають у себе розуміння власних емоцій і емоцій інших людей. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту мають здатність ретельно розглядати та розуміти як свої власні почуття, так і почуття оточуючих осіб. Крім того, вони володіють здібністю ефективно керувати своєю емоційною стійкістю та реагувати на емоції у відповідний спосіб. У суспільстві люди з розвинутим емоційним інтелектом зазвичай виявляються більш адаптивними у міжособистісних відносинах і досягають своїх цілей у спілкуванні з іншими [11, с. 70].

Ракітянська Л. у своїй праці «Становлення та розвиток поняття «емоційний інтелект»: історико-філософський аналіз» [55, с. 38] пише про те, що емоційний інтелект являє собою здібність розуміти взаємозв'язки між особистістю та її емоціями, а також керувати своєю емоційною сферою на основі прийняття певних рішень. Це означає, що особистість з розвиненим емоційним інтелектом може аналізувати та розуміти, як її емоції впливають на її думки, вчинки і відносини з іншими людьми. Крім того, вона може ефективно контролювати свої емоції та вміти приймати обґрунтовані рішення, не допускаючи емоційного перенавантаження.

Отже, емоційний інтелект включає в себе усвідомлення і управління власними емоціями та їх впливом на життя та взаємодію з іншими. Він допомагає розвивати навички саморегуляції та забезпечує більш свідому та контрольовану поведінку в різних ситуаціях.

Крім того, емоційний інтелект має наступну структуру, представлену на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Структура емоційного інтелекту

За С. Могилястою, «Аналіз теоретичних підходів до дослідження емоційного інтелекту особистості», емоційний інтелект є здатністю людини свідомо розуміти, приймати та контролювати свої емоційні стани та почуття, а також емоції інших осіб. Ці навички формуються протягом життя в процесі міжособистісних відносин та професійної діяльності. І саме емоційний інтелект може пояснити, чому іноді люди з середнім рівнем знань можуть досягти великих успіхів у кар'єрі, тоді як відмінники із високим інтелектуальним рівнем не завжди досягають схожих висот. Таким чином, наявність лише високого когнітивного інтелекту (IQ) не є єдиним і достатнім фактором для досягнення професійного успіху [42, с. 362].

Історично-філософський аналіз виникнення концепції емоційного інтелекту показує, що її коріння можна відслідкувати до давніх часів, коли людське суспільство тільки починало формуватися. Перші люди розвивали своє сприйняття навколишнього світу через міфологічні та релігійні уявлення. Їхнє сприйняття було єдністю інтелектуальних, емоційних і вольових аспектів, які виявлялися у фольклорних обрядах, ритуалах та традиціях. Ця первісна

сприйнятливість до навколишнього світу відображалася у спільній творчості та діях колективу. Це міфологічне мислення визначало єдність інтелекту, емоційної реакції та волі, і ці аспекти взаємодіяли для розуміння і взаємодії з навколишнім світом [15, с. 8].

Отже, історія розвитку концепції емоційного інтелекту має свої корені в давніх періодах, коли люди формували світосприйняття і відношення до світу через обряди, міфи та традиції, об'єднуючи розум, емоції та волю у спільній культурній спадщині.

Існує наукова гіпотеза, що емоційний інтелект у своїй первинній, найпримітивнішій формі був ключовим для спільного виживання і взаємодії первісних людей. В цій гіпотезі стверджується, що емоційний інтелект допоміг їм об'єднатися в колективи, спільно протистояти природним небезпекам, адаптуватися до змін у навколишньому середовищі і спільно працювати для досягнення єдиних цілей [38, с. 82].

Розуміння емоційного інтелекту включає в себе здатність розпізнавати та розуміти як власні емоції, так і емоції інших людей, а також здатність використовувати цю «емоційну інформацію» для покращення міжособистісної взаємодії та вирішення практичних завдань. Термін «емоційний інтелект» був введений в науковий обіг психологією завдяки дослідженням американських вчених Дж. Майєра та П. Саловея у 1990 році [4, с. 2].

Аналіз наукової літератури вказує на те, що, незважаючи на великий інтерес до емоційного інтелекту з боку науковців як у світі, так і в Україні, до цього часу немає загальноновизнаної наукової теорії, яка б однозначно визначала сутність цього явища. Також відсутні єдина методологічна стратегія дослідження та чіткий науково-понятійний апарат для однозначного тлумачення емоційного інтелекту [24; 25].

На початковому етапі вивчення емоційного інтелекту його розглядали як частину соціального інтелекту. Вчені розробили першу модель емоційного

інтелекту, в яку входили такі компоненти, як розпізнавання та вираження емоцій, емоційна саморегуляція та використання емоційно забарвленої інформації у мисленні та діяльності людини [4, с. 1]. Однак цей напрямок досліджень продовжує розвиватися, і вчені продовжують вдосконалювати теорії та методологію вивчення емоційного інтелекту, спрямовуючись на розуміння його сутності та ролі в житті людини.

Дослідження емоційного інтелекту набуло найбільшого розповсюдження після видання науково-популярної книги Д. Гоулмана, в якій він спробував пояснити суть цього явища простим людям. Гоулман стверджував, що успіх в житті не залежить лише від інтелектуальних здібностей. Він підкреслював, що ключову роль в життєвому і професійному успіху відіграють здібності до самопізнання та саморегуляції емоцій, вміння розпізнавати та висловлювати свої почуття, а також здатність розпізнавати емоційний стан оточуючих [29, с. 9].

Д. Гоулман також розширив структуру емоційного інтелекту, визначаючи дві важливі складові, зазначені на рисунку 1.2.

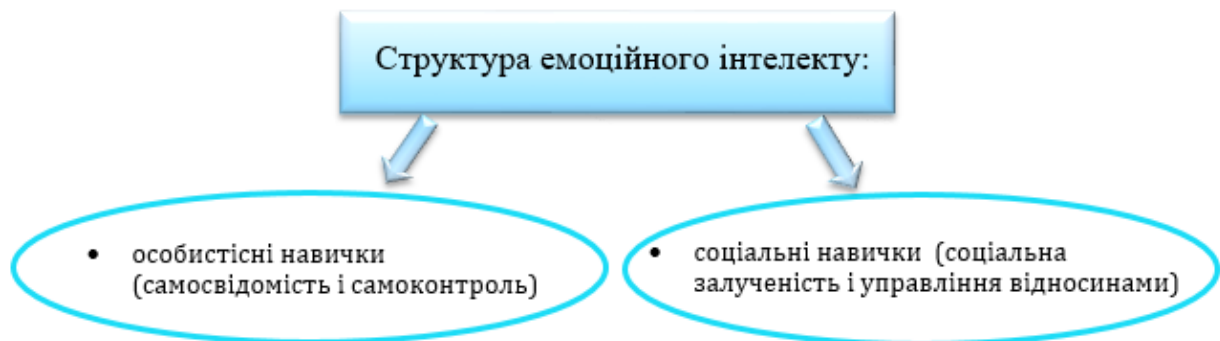

Рис. 1.2. Структура емоційного інтелекту за Д. Гоулманом

Отже, за Д. Гоулманом, емоційний інтелект включає в себе не лише розуміння власних емоцій, але і вміння керувати ними, а також успішно спілкуватися та взаємодіяти з іншими людьми, що робить його важливим фактором у досягненні успіху в різних сферах життя.

Значним досягненням психолога Д. Гоулмана є те, що він привернув увагу суспільства до питання емоційного інтелекту та заохочував людей працювати над власними особистісними якостями. Він показав, що розуміння та управління власними емоціями, а також вміння взаємодіяти з іншими мають важливе значення для досягнення успіху в різних сферах життя.

Також важливо відзначити, що емоційний інтелект, як визначено Д. Гоулманом, включає в себе не лише емоційні здібності, але і вольові якості, соціальні вміння, навички та самосвідомість. Це підкреслює комплексний характер цього концепту [17, с. 24].

Далі, важливим внеском в теорію емоційного інтелекту стала теорія психолога Річарда Бар-Она. Він ввів поняття емоційно-соціального інтелекту та пояснив, що цей інтелект складається з різних міжособистісних та внутрішньо особистісних здібностей, навичок і вмінь, які впливають на нашу поведінку [17, с. 24].

Вітчизняні вчені, такі як Л. Виготський, С. Рубінштейн і О. Леонт'єв, внесли значний внесок у розуміння єдності емоцій і інтелекту в психологічній науці. Л. Виготський, наприклад, вважав, що емоції є більш складними, ніж інстинкти, і відокремив інтелектуальний аспект між зародженням думки і безпосередньою дією, назвавши його «смысловим переживанням». Цей термін, запропонований ним, можна вважати попередньою формулою поняття «емоційний інтелект» [22, с. 67].

Емоційний інтелект, зокрема, включає в себе здатність до емпатії, тобто спроможність сприймати та відчувати почуття інших людей, що стає основою для співчуття та ефективного спілкування. Основна ідея полягає в тому, що розуміння та контроль емоцій дозволяють людині краще взаємодіяти з іншими, розв'язувати конфлікти та досягати спільних цілей у професійній та особистій сферах.

Емоційний інтелект не є статичним. Він може розвиватися і покращуватися з часом через навчання, самоспостереження та практику. Важливою складовою є володіння навичками емоційної саморегуляції, тобто здатністю впливати на свої емоції та реагувати на них конструктивно.

Крім того, концепція емоційного інтелекту відображає ідею того, що емоції і інтелект взаємопов'язані і можуть впливати одне на одного, а вітчизняні психологи підтверджують ідею єдності емоційних та інтелектуальних процесів у людини [39, с. 55]. Емоційний інтелект відіграє важливу роль у нашому житті, допомагаючи нам краще розуміти себе та інших, керувати емоціями та досягати успіху у взаємодії з навколишнім світом.

Отже, емоційний інтелект можна описати як інтелектуальну здатність, яка включає в себе розуміння і управління власними емоціями та взаємодію з емоціями інших. Важливо зазначити, що ця здатність не є вродженою, вона формується протягом життя під впливом різних факторів і досвіду. Розвинутий рівень емоційного інтелекту є ключовим фактором успіху в різних сферах діяльності. Здатність розуміти і керувати власними емоціями допомагає приймати обґрунтовані рішення, керувати стресом і досягати особистих та професійних цілей. Також вміння ефективно спілкуватися з іншими на емоційному рівні є важливим аспектом міжособистісних відносин і може сприяти побудові позитивних взаємин та досягненню спільних цілей з оточуючими.

1.2. Загальна характеристика та види мультимедійних технологій

Мультимедійні технології відіграють важливу роль в освіті, допомагаючи підвищити залученість учнів і поліпшити сприйняття навчального матеріалу. Вони можуть бути використані у школі для створення більш ефективного і цікавого навчання.

Ось деякі ключові аспекти ролі мультимедійних технологій в освіті:

1. Залучення учнів: мультимедійні матеріали, такі як відеоуроки, інтерактивні презентації та онлайн-ресурси, викликають інтерес та зацікавленість учнів. Вони надають можливість навчатися шляхом взаємодії та дослідження, що робить процес навчання більш привабливим і ефективним.
2. Візуалізація концепцій: мультимедійні технології дозволяють відобразити абстрактні концепції в конкретних візуальних формах. Це полегшує розуміння складних матеріалів і сприяє кращому їх запам'ятовуванню.
3. Індивідуалізоване навчання: завдяки мультимедійним технологіям, учні можуть навчатися у власному темпі та обирати матеріали, які їх цікавлять. Це сприяє індивідуалізації навчання та адаптації до різних потреб і здібностей учнів.
4. Доступність знань: мультимедійні технології роблять освіту більш доступною. Вони дозволяють отримувати знання в будь-якому місці та часі через Інтернет, що особливо важливо в сучасному світі.
5. Розвиток навичок: використання мультимедійних технологій сприяє розвитку навичок роботи з сучасними інструментами, що корисно для майбутньої кар'єри учнів.
6. Збереження середовища: замість традиційних паперових підручників та матеріалів, мультимедійні технології дозволяють зменшити споживання паперу та інших ресурсів, сприяючи охороні навколишнього середовища.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що мультимедійні технології в освіті розширюють можливості навчання, роблять його більш цікавим та ефективним, сприяють розвитку різних навичок та забезпечують більший доступ до знань.

Представимо загальну характеристику та деякі види мультимедійних технологій в шкільному навчанні (рис. 1.3.):

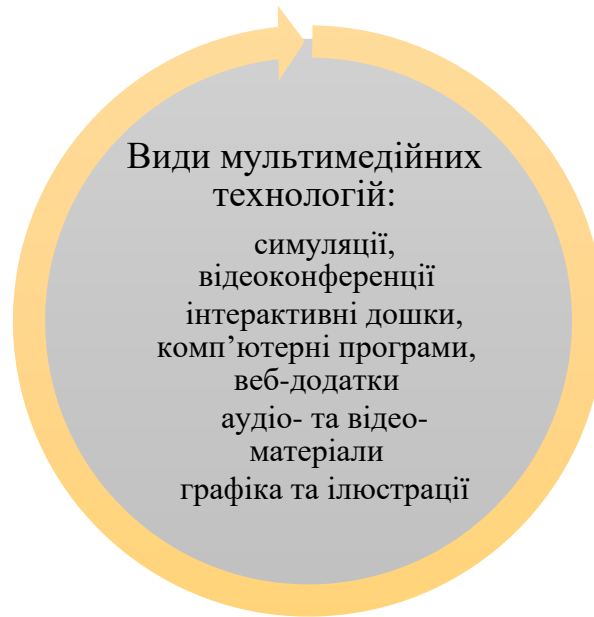

Рис. 1.3. Види мультимедійних технологій

Розглянемо кожен вид мультимедійних технологій більш детально нижче.

1. Інтерактивні дошки. Інтерактивні дошки дозволяють вчителям проектувати інформацію на екрані та взаємодіяти з нею за допомогою спеціального стилуса або пальця. Вони допомагають вчителям і учням навчатися, демонструючи графіку, відео, тексти та інші мультимедійні ресурси [34, с. 95].
2. Комп'ютерні програми і веб-додатки. У школах використовуються програми та додатки для навчання, які містять інтерактивні вправи, відеоуроки, ігри та інші мультимедійні засоби для навчання різних предметів.
3. Відеоуроки. Відеоуроки дозволяють учням навчатися на власному графіку і повторювати матеріал. Вони можуть бути надані вчителем або знайдені в Інтернеті на платформах для навчання.
4. Електронні підручники і е-книги. Цифрові підручники і електронні книги мають можливість включати мультимедійні елементи, такі як аудіо, відео, інтерактивні вправи та посилання на додаткові ресурси.

5. Аудіо- та відеоматеріали. Використання аудіо та відеоматеріалів може розширити сприйняття матеріалу. Можливо використовувати аудіокниги, відеоуроки або інтерв'ю для навчання.
6. Графіка та ілюстрації. Використання графіки і ілюстрацій може полегшити зрозуміння складних концепцій і понять.
7. Симуляції та віртуальна реальність. В деяких випадках використання симуляцій і віртуальної реальності може надавати учням можливість вивчати складні науки та процеси, занурюючись у віртуальне середовище.
8. Відеоконференції та вебіари. Інтерактивні онлайн-зустрічі можуть допомагати учням спілкуватися з вчителями та іншими учнями, навіть якщо вони далеко від школи.

Використання мультимедійних технологій у школі може полегшити навчання, зробити його більш цікавим та доступним для учнів. Однак важливо враховувати, що ефективність використання цих технологій залежить від правильного їхнього впровадження і планування.

Крім того, важливо відзначити кілька ключових переваг і недоліків мультимедійних технологій (табл. 1.2.) [18, с. 89]:

Таблиця 1.2

Переваги та недоліки мультимедійних технологій

№	Переваги	Недоліки
1	Підвищення залученості: мультимедійні технології можуть зробити навчання більш цікавим та залучити учнів, особливо в молодшому віці, завдяки	Підготовка вчителів: вчителям потрібно навчитися ефективно використовувати мультимедійні технології, а це може вимагати додаткової підготовки.

	візуальним та інтерактивним елементам	
2	Оптимізація розуміння: графіка, анімація та ілюстрації допомагають краще розуміти складні поняття, особливо в науках та математиці.	Обмеженість ресурсів: не всі школи мають доступ до сучасного обладнання та програмного забезпечення для впровадження мультимедійних технологій.
3	Індивідуалізація навчання: мультимедійні технології дозволяють учням навчатися у власному темпі та з фокусом на їхніх потребах.	Відволікання: занадто багато мультимедійних відомостей може відволікти увагу учнів і вчителів від головного матеріалу.
4	Доступність і розширення знань: Інтернет і мультимедійні ресурси дозволяють учням отримувати доступ до великої кількості інформації та джерел знань.	Проблеми безпеки і конфіденційності: важливо забезпечити безпеку та конфіденційність даних у шкільному середовищі.

Л. Антонюк вказує на те, що використання мультимедійних технологій в початковій школі є важливим кроком у поліпшенні навчального процесу [3, с. 88]. Вони можуть:

1. Зробити навчання цікавішим і привабливішим для учнів, оскільки включають в себе відео, аудіо, графіку та інші візуальні та аудіальні складові.
2. Допомогти учням краще розуміти складні концепції через візуалізацію інформації та інтерактивні завдання.
3. Сприяти індивідуалізації навчання, дозволяючи учням працювати власним темпом і вибирати матеріали, які їх цікавлять.

4. Розширити доступ до додаткових ресурсів та навчальних матеріалів через Інтернет.
5. Покращити комунікацію між вчителями та учнями, а також між учнями, використовуючи електронні засоби спілкування.
6. Підготувати учнів до використання сучасних технологій, які є невід'ємною частиною сучасного життя.

Потрібно підкреслити, що використання мультимедійних засобів в освітньому процесі сприяє (рис. 1.4.):

Рис. 1.4. Використання мультимедійних технологій

- 1) Збільшення мотивації учнів до навчання.
- 2) Впровадження інформатизації в суспільстві.
- 3) Посилення інтенсивності навчального процесу.
- 4) Сприяння розвитку особистості учня.
- 5) Покращення навичок висловлення власних думок щодо вивченого навчального матеріалу.
- 6) Розвиток навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом.
- 7) Підвищення ефективності навчання через індивідуалізацію.

Останні кілька років було проведено значну кількість наукових досліджень, що стосуються впровадження мультимедійних технологій в навчальний процес. Ці дослідження були проведені в Україні та за кордоном, і серед авторів можна виділити таких дослідників, як Р. Гуревич, М. Деркач, М. Жалдак, Н. Іщук, Ф. Жерар, Б. Хантер, Б. Холмберг та інших [8, с. 44].

Мультимедійні технології займають важливе місце в інформатизації суспільства і розвитку освіти. Освітнє середовище стає об'єктом інформатизації. У сучасних умовах вимоги до системи освіти можуть бути задоволені лише за допомогою нових, більш досконалих і ефективних технологій, серед яких інформаційно-комунікаційні технології відіграють важливу роль.

Дослідженнями проблеми впровадження мультимедійних технологій у загальноосвітні навчальні заклади займалися такі відомі науковці, зазначені на рисунку 1.5. [33; 36]:

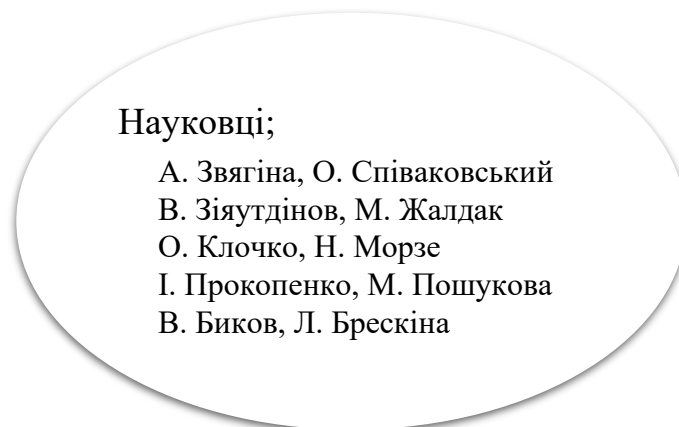

Рис. 1.5. Науковці, які займалися впровадженням мультимедійних технологій

Інформатизація освіти має бути спрямована на досягнення конкретної місії, яку суспільство покладає на освітню систему. Ми погоджуємося з думкою, що

основною місією освіти в сучасних умовах є забезпечення стійкого соціально-економічного і науково-технічного розвитку країни, при цьому враховуючи національні, культурні та соціальні особливості, а також глобальні тенденції у світі [18, с. 89].

Мультимедійні технології мають широкі дидактичні можливості та можуть бути використані у різних ситуаціях під час навчання. Вони можуть бути застосовані як перед вивченням навчального матеріалу, так і після нього, на початку чи в кінці уроку, і можуть комбінуватися з іншими методами навчання [7, с. 48].

Мультимедійний супровід повинен містити різноманітний фактичний та ілюстративний матеріал, який відповідає навчальним цілям і програмі, і може легко і ефективно активізуватися на комп'ютері для навчання.

Інформація, яка подається через мультимедійні засоби, повинна бути точною та відповідати науковим стандартам. Спрощення можливі лише в тих випадках, коли вони не впливають на сутність поданої інформації. Важливо, щоб система понять була побудована на логічних і наукових принципах [1, с. 60].

Дійсно, підготовка до уроків з використанням мультимедійних технологій вимагає значного обсягу роботи вчителя. Він повинен володіти різноманітними програмами, такими як графічні редактори, flash-анімація, веб-редактори та програми для створення відео. Все це важливо для того, щоб вчитель міг ефективно та цікаво подавати інформацію на уроці.

Застосування мультимедійних технологій на уроках може сприяти розвитку інтересу учнів до навчального предмету та сприяти розвитку їх навичок самостійної роботи, таких як аналіз і порівняння інформації, виявлення зв'язків і визначення головних положень.

Отже, підсумовуючи, можна визначити, що мультимедійні технології в освіті відкривають перед вчителем і учнями широкі можливості. Вони дозволяють вчителю покращити подачу матеріалу, зробити навчання більш

цікавим та інтерактивним, швидко перевіряти знання учнів і створювати сприятливу навчальну атмосферу. Також мультимедійні технології дозволяють вчителю бути в курсі з останніми досягненнями та матеріалами, спілкуватися з колегами та батьками, і підвищують його авторитет як фахівця.

Для учнів ці технології роблять навчання більш захоплюючим і доступним, допомагають зрозуміти складні концепції через візуальну інтерпретацію, підвищують мотивацію до вивчення матеріалу. Таким чином, мультимедійні технології в освіті сприяють покращенню якості навчання і підвищенню інтересу до нього з боку як вчителів, так і учнів.

Однак важливо враховувати, що впровадження мультимедійних технологій потребує від вчителів додаткової підготовки та планування, а також забезпечення доступу до відповідних обладнання і програмного забезпечення. Також важливо збалансувати використання традиційних методів навчання з мультимедійними, щоб забезпечити повноцінний розвиток учнів.

Отже, підводячи підсумки, можна сказати, що мультимедійні технології мають безсумнівний потенціал для покращення якості освіти. Вони можуть зробити навчання цікавішим, доступнішим і ефективнішим. Однак важливо враховувати деякі аспекти при їх впровадженні.

По-перше, необхідно відзначити, що мультимедійні технології не є універсальним рішенням для всіх видів навчання і для всіх учнів. Деякі учні можуть краще вчитися в інших форматах, і важливо зберігати різноманітність методів навчання.

По-друге, мультимедійні технології потребують адекватної підготовки вчителів і інструкцій для учнів. Важливо, щоб вчителі вміли використовувати ці технології ефективно і спрямовували їх на досягнення конкретних навчальних цілей.

По-третє, важливо враховувати доступність та інфраструктуру для впровадження мультимедійних технологій. Не всі учні мають доступ до сучасних

пристроїв і швидкого Інтернету, тому важливо забезпечити рівний доступ до навчальних ресурсів.

Враховуючи вище сказане, ми можемо зробити висновки про те, що мультимедійні технології можуть стати потужним інструментом для покращення освіти, але їх впровадження потребує ретельного планування, підготовки та урахування індивідуальних потреб учнів.

1.2.1. Мультимедійні технології як засіб розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках

У сучасній освіті важливо формувати особистості, які мають не лише глибокі знання, а й високі морально-духовні цінності, мають практичні навички, проявляють творчу активність та можуть конкурувати в сучасному суспільстві. Зміни в цілях та функціях шкільної освіти вимагають переосмислення ролі навчання в контексті виховання та розвитку особистості. Гуманізація освіти, яка базується на гуманітарних принципах, диференціації та інтеграції, стає важливим аспектом цього процесу [2, с. 12].

Інтегроване навчання, в якому різні навчальні предмети об'єднуються в єдиний цілий, є однією зі стратегій досягнення якісної освіти. Це спрямовано на підготовку учнів до конкурентоспроможного життя та самостійного досягнення своїх цілей у різних сферах суспільства. Однак впровадження інтегрованого навчання може бути складним завданням, і ця ідея вимагає глибокого аналізу та ретельного планування в освітньому процесі [30; 31].

Мультимедійні технології можуть відігравати важливу роль у підтримці інтегрованого навчання, оскільки вони роблять навчальний процес більш цікавим і доступним для учнів. За допомогою мультимедійних засобів вчитель може наглядно демонструвати матеріал, створювати інтерактивні завдання та завдання

для спільної роботи. Крім того, використання мультимедійних технологій може сприяти розвитку емоційного інтелекту учнів, оскільки вони можуть включати в себе матеріали і завдання, спрямовані на вираження та розуміння емоцій та почуттів. Такий підхід допомагає учням краще розвивати свою емоційну компетентність і виражати свої почуття в навчальному середовищі.

Л. Скрипник в своїй праці «Інформаційно-комунікаційне освітнє середовище, як необхідна складова модернізації освіти» підкреслює значення використання наочності під час уроків як одного з ключових аспектів роботи вчителя. Зазначено, що уявлення про наочність постійно змінюються, і сучасному вчителю відкривається можливість використовувати віртуальний простір для вирішення дидактичних завдань [66, с. 896].

Мультимедійні технології можуть бути важливим засобом розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках. Давайте розглянемо деякі способи використання мультимедійних технологій як засобу розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках [34, с. 97]:

1. Візуалізація емоційних станів: мультимедійні технології дозволяють відобразити різні емоційні стани через відеоролики, анімацію, малюнки тощо. Це допомагає учням легше розуміти та розпізнавати свої власні емоції та емоції оточуючих.
2. Симуляція соціальних ситуацій: мультимедійні ігри та симуляції можуть створювати віртуальні соціальні ситуації, де учні мають взаємодіяти з віртуальними персонажами. Це допомагає розвивати навички емпатії та розуміння емоцій інших людей.
3. Емоційна музика та аудіовізуальні матеріали: за допомогою мультимедійних засобів можна створювати спеціальні звукові та візуальні супроводи, які викликають певні емоції. Це допомагає учням розмовляти про свої власні емоції та відчуття.

4. Використання інтерактивних завдань: мультимедійні технології можуть включати інтерактивні завдання та тести, які допомагають учням аналізувати свої емоційні реакції на певні ситуації та вправлятися в управлінні ними.
5. Віртуальні екскурсії та подорожі: за допомогою віртуальної реальності та мультимедійних технологій учні можуть відвідувати різні місця та культурні події, відчуваючи різноманітні емоції та розширюючи свій емоційний досвід [9, с. 36].

Переваги використання мультимедійних технологій як засобу розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках [9, с. 36]:

По-перше, це можливість самовиразу через мультимедійне творчість. Учні можуть створювати власні мультимедійні проекти, включаючи відеопрезентації, аудіорозповіді, мультфільми тощо, що дозволяє їм виразити свої почуття та емоції через творчість. Це сприяє розвитку самовиразу та самосвідомості.

По-друге, міжпредметна інтеграція. Мультимедійні технології можуть бути використані для інтеграції різних предметів та тем у навчанні. Наприклад, учні можуть створювати мультимедійні проекти на тему літератури, історії, мистецтва, використовуючи різноманітні медіаформати.

По-третє, зростання мотивації до навчання. Використання цікавих мультимедійних матеріалів та інтерактивних завдань може підвищити мотивацію учнів до навчання, оскільки вони стають активними учасниками процесу та отримують більше задоволення від навчання.

По-четверте, це розвиток критичного мислення. Аналіз мультимедійних матеріалів сприяє розвитку критичного мислення учнів, оскільки вони вчаться аналізувати інформацію, розпізнавати та обирати джерела з надійною інформацією.

По-п'яте, сприяння розвитку співпраці та комунікації. Мультимедійні технології можуть сприяти розвитку навичок співпраці та комунікації серед

учнів. Наприклад, колективне створення мультимедійних проєктів вимагає взаємодії та обговорення ідей між учнями, що сприяє розвитку соціальних навичок.

По-шосте, це підвищення емоційної грамотності. Використання мультимедійних матеріалів, які передають різні емоції та ситуації, може сприяти розвитку емоційної грамотності учнів. Вони навчаються розпізнавати, розуміти та виражати свої власні емоції, а також розуміти емоції інших людей.

По-сьоме, адаптація до сучасного світу. Оскільки мультимедійні технології є невід'ємною частиною сучасного світу, їх використання в навчанні допомагає учням адаптуватися до сучасних технологічних реалій та розвивати навички інформаційної грамотності.

По-восьме, це підвищення інтересу до предметів. Використання мультимедійних матеріалів може зробити навчання різних предметів більш цікавими та доступними для учнів. Вони можуть бачити реальний світовий зв'язок та практичну цінність навчального матеріалу.

Загалом, мультимедійні технології можуть стати потужним інструментом для розвитку емоційного інтелекту на уроках, сприяючи емоційній освіті та розвитку навичок соціальної взаємодії учнів. Вони роблять навчання більш насиченим, цікавим та ефективним.

Крім того, про роль мультимедійних технологій у розвитку емоційного інтелекту можна сказати, що найбільший вплив на людину справляє інформація, яка активізує кілька органів чуття та запам'ятовується краще і міцніше, коли багато чуттєвих каналів задіяно. Це пояснює роль мультимедійних засобів навчання, особливо в сучасному освітньому середовищі, яке включає потужні комп'ютери, високоякісні навчальні програми та інші розвинуті технології для активізації різних органів чуття у навчанні та сприяння розвитку емоційного інтелекту учнів [9, с. 36].

Отже, мультимедійні технології мають значний потенціал для розвитку емоційного інтелекту учнів на інтегрованих уроках. Вони сприяють активному, цікавому та змістовному навчанню, розвивають навички співпраці та соціальної взаємодії, а також сприяють розвитку емоційної грамотності та критичного мислення. Узагальнюючи, мультимедійні технології можуть сприяти розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках, роблячи процес навчання більш емоційно насиченим та ефективним. Вони допомагають учням краще розуміти, виражати та керувати своїми емоціями, що є важливою складовою особистісного розвитку.

1.3. Сутність інтегрованого навчання, його особливості

Однією з найважливіших проблем сучасної освіти є формування особистості учня з високим рівнем моральних та духовних цінностей, а також з необхідною теоретичною і практичною підготовкою, творчою активністю та конкурентоспроможністю. Освіта повинна враховувати змінені цілі та завдання шкільної освіти, а також застосовувати особистісно-орієнтований підхід до навчання та виховання учнів. Це вимагає переосмислення ролі освіти та її спрямованості на розвиток особистості. Гуманізація освіти базується на гуманітарних принципах, диференціації та інтеграції.

Термін «інтеграція» в первісному значенні вказує на об'єднання різних елементів у цілісність або відновлення повноти. У контексті навчання та освіти інтегрованим є підхід або заняття, яке спрямоване на об'єднання різних тем, розділів програми або видів діяльності навколо однієї центральної теми чи ідеї. Основною метою інтегрованих занять є розвиток цілісного світогляду учнів та сприяння їхньому розумінню взаємозв'язків між різними аспектами знань.

Нижче наведемо тлумачення поняття «інтеграція» за різними науковцями:

1. З позицій педагогіки та освіти:

- Педагоги: об'єднання різних навчальних предметів та методів для досягнення більш ефективного навчання та розвитку учнів.
- Л. Скрипник: інтеграція в освіті – це процес об'єднання різних аспектів навчання та виховання з метою розвитку особистості учня.
- І. Мінтій: метою інтеграції в освіті є забезпечення стійкого соціально-економічного та науково-технічного розвитку країни з урахуванням національних і соціокультурних особливостей.

2. З позицій соціології та політології:

- Соціологи і політологи: інтеграція – це процес об'єднання суб'єктів чи компонентів у єдину систему з метою спільного функціонування та досягнення спільних цілей.

3. З позицій економіки:

- Економісти: інтеграція – це об'єднання різних галузей економіки чи компаній для отримання взаємних переваг та підвищення конкурентоспроможності.

4. З позицій психології:

- Психологи: інтеграція може означати забезпечення гармонійного розвитку особистості та її різних аспектів, включаючи емоційний, інтелектуальний та соціальний розвиток.

Ці різні тлумачення інтеграції відображають різні аспекти та контексти, в яких це поняття може використовуватися в науці та практиці.

Ідея інтегрованого навчання передбачає досягнення якісної освіти, яка забезпечує конкурентоздатність та дозволяє кожній особистості досягти своїх цілей та творчо самовиражатися в різних сферах життя. Проте інтеграція, як дидактичний підхід, не завжди є легким завданням, оскільки вимагає об'єднання навчальних предметів і забезпечення їхньої взаємодії.

Таким чином, освіта сьогодні стикається з важливою задачею виховання і розвитку особистості учня, а інтеграція та гуманізація освіти стають ключовими підходами для вирішення цієї проблеми [10, с. 20].

Проблема інтегрованого підходу до навчання була вивчена науковцями протягом різних історичних періодів та з різних позицій. Інтегрований підхід до навчання, взаємозв'язок та енциклопедичність знань мають свої коріння в роботах видатних педагогів та філософів, таких як Й. Гербарт, А. Дістервег, Я. Коменський, Дж. Локк, Г. Песталоцці, Ж.Руссо.

Психологічні аспекти процесу інтеграції в системі шкільного навчання були розглянуті в дослідженнях видатних науковців, таких як Л. Виготський, В. Давидов, В. Зінченко, Е. Носенко, Ю. Самарін. Питання щодо розкриття можливостей особистісного розвитку через інтеграцію навчально-виховного процесу також досліджувалися в роботах інших відомих психологів, таких як О. Запорожець, І. Кулагін, М. Лейтес, О. Леонтьєв, І. Лернер, С. Рубінштейн [3, с. 88].

Важливість інтеграції як цілісного впливу на становлення особистості, різні форми та варіанти цього процесу були також досліджені іншими вченими, такими як О. Алексєнко, С. Гончаренко, М. Вашуленко, С. Загв'язінський, В. Тименко, С. Якименко [3, с. 89].

В аналізі психолого-педагогічних досліджень можна виділити, що впровадження інтегрованого підходу в освітню практику сприяє створенню сприятливих умов для формування цілісного світогляду і розвитку творчості як учнів, так і вчителів. Інтегроване навчання дозволяє вільно вибирати теми, зміст, та засоби, які використовуються для навчання учнів. По суті, інтеграція означає об'єднання різних елементів в єдину цілісність та відновлення повноти.

Зокрема, Л. Бойко [10, с. 22] вказує, що інтегроване навчання полягає у синтезі змісту та методів навчання з кількох тем або розділів програми навчання навколо однієї теми. Інтегровані заняття є не просто окремими уроками, а

цілісною системою занять, спрямованих на формування цілісного світогляду учнів, що може бути важко досягнути в умовах традиційного вивчення окремих предметів.

Інтегровані уроки – це уроки, на яких вивчаються матеріали з різних навчальних предметів, але всі вони спрямовані на вивчення інформації з однієї спільної теми або концепції. Головною метою інтегрованих уроків є сприяння збагаченню знань учнів, розвитку їхнього розуміння та почуттів через вивчення теми з різних поглядів і навчальних предметів.

Як зауважує О. Савченко, методичними принципами інтеграції навчальних предметів в сучасній школі є (рис. 1.6.) [62, с. 313]:

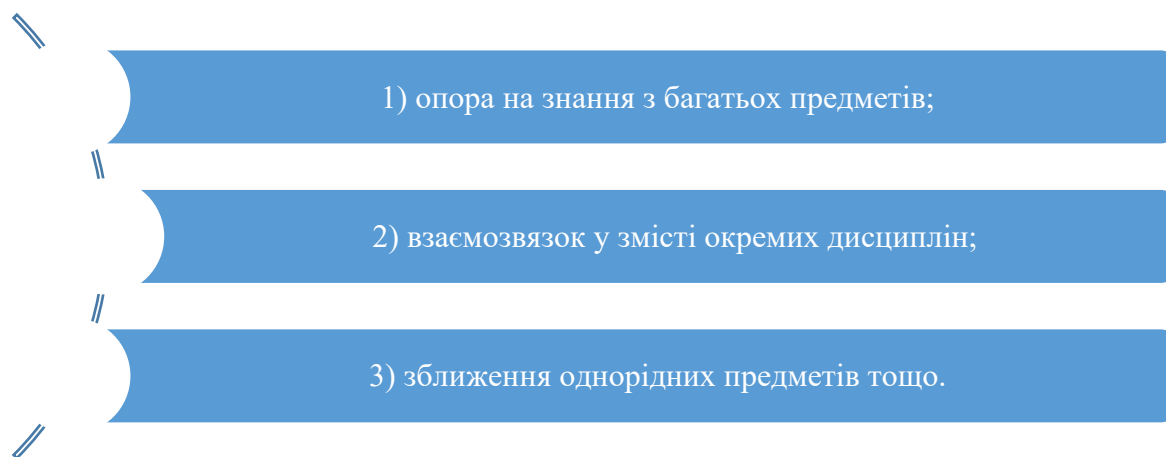

Рис. 1.6. Методичні принципи інтеграції навчальних предметів в сучасній школі

Інтегровані уроки доцільно проводити, коли можна виявити зв'язки між різними предметами у навчальному матеріалі, і основною метою таких уроків є сприяння учням у засвоєнні комплексу знань і цінностей, розумінні картини світу та людини через використання понять, символів, образів та моделей буття з різних предметів.

Елементами змісту інтегрованих уроків є (рис. 1.7.):

Рис. 1.7. Елементи змісту інтегрованих уроків

Інтегровані уроки, подібно до традиційних, можна класифікувати за такими ознаками [12, с. 4].

I. За дидактичною метою:

1. Інтегровані уроки для формування практичних умінь і навичок.
2. Інтегровані уроки для засвоєння нових знань.
3. Інтегровані контрольні уроки.
4. Інтегровані уроки для узагальнення і систематизації знань.

II. За етапами навчальної діяльності:

1. Вступні інтегровані уроки.
2. Інтегровані уроки для формування понять, вивчення законів і правил.
3. Інтегровані уроки для первинного ознайомлення з матеріалом.
4. Інтегровані уроки для формування практичних умінь і навичок.
5. Інтегровані уроки для застосування знань на практиці.

III. Залежно від мети уроку:

1. Урок з домінуючими та супровідними цілями.
2. Урок з автономними цілями.

IV. Залежно від місця проведення уроку:

1. Уроки, що проводяться у класній кімнаті.
2. Поза класом:

- Урок у залі, музеї, на виставці.
 - Урок творчості серед природи.
3. Комплексна форма (класна у поєднанні з позакласною).

V. Залежно від тривалості уроку:

1. Академічний урок.
2. Спарений (два-три 45-хвилинних уроки).

VI. Залежно від кількості інтегрованих уроків:

1. Подвоєні (інтегрування змісту двох навчальних предметів).
2. Потроєні (інтегрування змісту трьох навчальних предметів).

Мета інтегрованих уроків зазначена на рисунку 1.8.

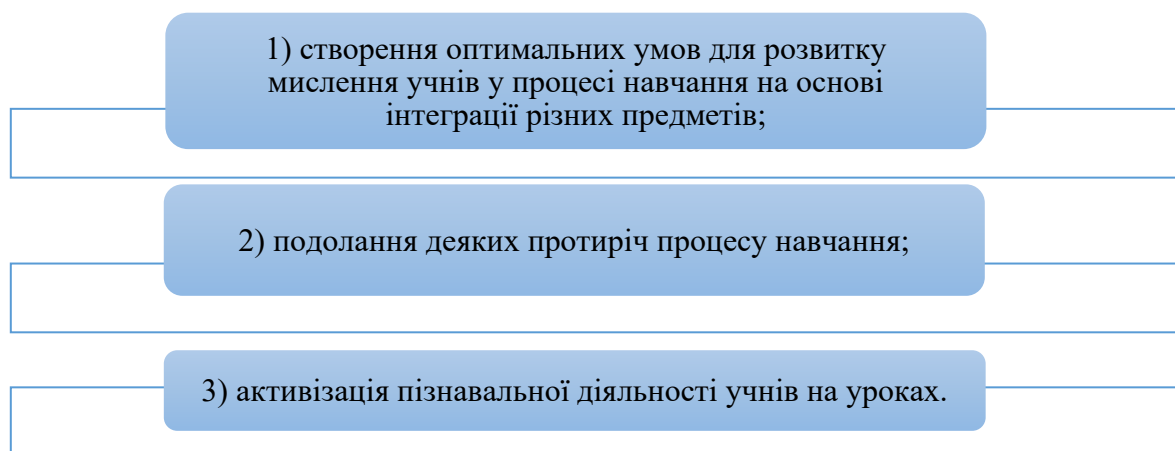

Рис. 1.8. Мета інтегрованих уроків

Ідея інтегративності базується на тому, що навчання повинно допомагати учням здобувати знання, які розширюють їх можливості для соціально-психологічної адаптації до різних життєвих умов. Це також сприяє формуванню у них умінь діяти в різних ситуаціях і взаємодіяти з навколишнім середовищем, а також сприяє творчій самореалізації і створенню системи цінностей [6, с. 20].

Дослідження в галузі освіти підтверджують, що інтегрований підхід до навчання сприяє формуванню глибшого та комплексного розуміння світу учнями і вчителями. Він також сприяє розвитку творчих здібностей індивідів, надаючи

вчителям свободу вибору тем, змісту і методів навчання з метою підвищення ефективності навчального процесу [12, с. 4].

Важливість інтеграції школи і сім'ї, як первинних інституцій соціалізації, індивідуального ціннісно-орієнтаційного розвитку особистості, була висвітлена у дослідженнях таких вчених, як О. Докукіна, В. Соколов, Г. Юзефович. Вони розглядали важливість співпраці школи і сім'ї у формуванні цінностей і розвитку учнів.

Аналіз науково-методичного забезпечення щодо формування інтегрованих знань про людину і світ учнів був проведений в дослідженнях дидактів і практиків, таких як Г. Андрєєва, Н. Бібік, К. Гузя, В. Ільченко, Н. Коваль, Н. Светловська, О. Савченко та інших. Вони досліджували різні аспекти інтегрованого навчання та спроби впровадження його в педагогічну практику [14, с. 48].

Протягом 1990-х років в Україні було активно вивчено та розроблено різні аспекти інтеграції в освітньому процесі. Ці дослідження охоплювали такі питання, як методологічні засади інтеграції, особливості інтеграційних процесів у професійно-технічній освіті, взаємозв'язок між інтеграцією та диференціацією, психологічні аспекти інтеграції, структурування інтегрованих знань, розробку інтегрованих курсів, інтеграцію у ступеневій освіті, формування системи знань за допомогою інтегративних методів, використання комп'ютерної техніки у початковій професійній підготовці та багато інших аспектів.

Ці дослідження сприяють розвитку інтегрованого підходу до навчання та спрямовані на поліпшення освітнього процесу в Україні [16, с. 44].

Інтегроване навчання має свої позитивні та негативні аспекти, які варто враховувати при розгляді цього педагогічного підходу. Розглянемо їх більш детально:

Позитивні аспекти інтегрованого навчання [16, с. 44]:

1. Зв'язок із реальним життям: інтегроване навчання сприяє більш якісному засвоєнню матеріалу, оскільки воно дозволяє учням бачити зв'язок між різними предметами та їх застосуванням у реальному житті.
2. Розвиток міжпредметних навичок: учні розвивають навички роботи з інформацією, аналізу, критичного мислення та рішення проблем, оскільки їм доводиться об'єднувати знання з різних предметів.
3. Заохочення творчості: інтегроване навчання створює учням можливість для творчого мислення та розвитку їхнього потенціалу.
4. Ефективність використання часу: інтегроване навчання дозволяє економити час, оскільки певні теми та концепції можуть вивчатися паралельно, а не окремо в різних предметах.
5. Стимулює інтерес до навчання: інтегроване навчання може бути більш привабливим для учнів, оскільки воно робить навчання більш цікавим та змістовним.

Негативні аспекти інтегрованого навчання [12, с. 4]:

1. Складність планування: планування інтегрованих уроків та програм може бути вимогливим завданням для вчителів, оскільки вони повинні знати вміст кількох предметів та знаходити способи їх об'єднання.
2. Необхідність співпраці вчителів: інтегроване навчання вимагає співпраці вчителів різних предметів, що може бути складним завданням, особливо в умовах розташування шкільних закладів.
3. Ризик пропуску важливих тем: інтегроване навчання може призвести до пропуску деяких важливих тем чи концепцій, оскільки деякі аспекти предметів можуть бути відсторонені.
4. Нерівномірне навантаження: учні можуть мати нерівномірне навантаження в різних предметах, особливо якщо деякі предмети інтегровані, а інші – ні.

Отже, інтегроване навчання має свої переваги і недоліки, і вибір цього методу залежить від конкретних умов та мети навчання. Інтегровані уроки мають

бути ретельно продуманими і плануватися так, щоб вони допомагали формувати цілісне розуміння предметів і сприяли розвитку комплексного мислення.

Інтегрований підхід до навчання передбачає глобальну і системну організацію дидактичного процесу. Його мета полягає в розвитку особистості дитини, підвищенні її розвивального потенціалу та підготовці до соціально-психологічної адаптації в сучасному суспільстві, яке постійно змінюється і розвивається [32, с. 55].

Отже, інтегративний підхід до навчання дійсно спрямований на формування цілісного розуміння світу та розвиток різних аспектів особистості школяра. Він сприяє розширенню знань та умінь, необхідних для ефективної соціально-психологічної адаптації до різних ситуацій життя. Крім того, інтегративне навчання підтримує творчу самореалізацію учнів та сприяє формуванню системи цінностей, яка включає загальнолюдські та національно-духовні цінності.

Важливою особливістю інтегративного навчання є його цілісний підхід, який спрямований на розвиток різних аспектів особистості учнів, включаючи психічний, інтелектуальний та особистісний потенціал. Цей підхід допомагає учням краще розуміти інформацію, застосовувати знання в практичних ситуаціях та розвивати навички адаптації до змін у середовищі.

Отже, інтегроване навчання сприяє глибшому та більш всебічному розвитку особистості школяра, що є важливим елементом сучасної освіти.

1.3.1. Особливості проведення інтегрованих уроків у початковій школі

Роль вчителя початкових класів у формуванні інтегрованого підходу до навчання і виховання є надзвичайно важливою. Вчитель повинен бути творчим індивідуалістом, який здатен знаходити способи підключити дітей до навчального процесу та створювати для них стимулюючі умови для розвитку.

Основні завдання вчителя початкових класів у контексті інтегрованого навчання зазначимо на рисунку 1.9.

Рис. 1.9. Основні завдання вчителя початкових класів у контексті інтегрованого навчання

Розглянемо кожне завдання вчителя початкових класів у контексті інтегрованого навчання більш детально нижче [49, с. 27].

1. Залучення учнів до навчання: вчитель повинен заохочувати активну участь дітей у процесі навчання та створювати цікаве і відкрите навчальне середовище.
2. Формування цілісної системи знань: вчителю слід допомагати учням бачити зв'язки між різними предметами і розуміти, як вони можуть використовувати отримані знання в різних ситуаціях.
3. Розвиток креативних здібностей: вчитель має сприяти розвитку творчості та самовираження учнів, допомагаючи їм знаходити нестандартні рішення завдань.

4. Сприяння соціальній адаптації: вчитель повинен створювати атмосферу співпраці та взаємодії у класі, сприяючи розвитку соціальних навичок.
5. Підтримка індивідуального розвитку: вчителю слід враховувати індивідуальні особливості кожного учня і надавати можливість для їхнього розвитку.
6. Використання інноваційних методів: вчитель повинен бути відкритим до нових методів та технологій навчання, щоб зробити уроки більш цікавими та ефективними.
7. Підтримка батьківського співтовариства: вчителю важливо співпрацювати з батьками учнів, щоб створити сприятливу навчальну обстановку вдома і в школі.

Інтегроване навчання сприяє глибокому розумінню матеріалу та розвитку критичного мислення учнів, а вчителю допомагає створювати умови для цього розвитку [49, с. 26].

Методика грає надзвичайно важливу роль в проведенні інтегрованих уроків, особливо в початковій школі. Оскільки інтегровані уроки об'єднують зміст різних предметів і мають різні цілі, вчителю потрібно володіти різними методами та прийомами навчання. Ось деякі основні методи та прийоми, які можна використовувати на інтегрованих уроках (рис. 1.10.):

Рис. 1.10. Основні методи та прийоми, які можна використовувати на інтегрованих уроках

Розглянемо кожен з методів і прийомів більш детально.

1. Метод проектів: учні працюють над конкретним проектом, який об'єднує елементи різних предметів. Наприклад, створення презентації про власне місто може включати географічні, історичні, мовні та інші аспекти.
2. Групова робота: формування груп учнів для вирішення завдань сприяє співпраці та обміну знаннями між учнями, що підвищує ефективність навчання.
3. Використання візуалізації: графічні схеми, малюнки, схеми можуть допомогти учням легше розуміти складні концепції та зв'язки між ними.
4. Обговорення та дебати: сприяє розвитку критичного мислення та вміння висловлювати власну думку.
5. Практичні справи та експерименти: дозволяють учням власноруч застосовувати теоретичні знання на практиці, що збагачує їх розуміння предметів.

6. Інтерактивні технології: використання комп'ютерних програм, ігор, відеоматеріалів може зробити навчання більш захопливим і цікавим.
7. Поділ завдань на етапи: розбиття складних завдань на менші етапи допомагає учням зосередитися на конкретних аспектах матеріалу.

Комбінування цих методів та прийомів дозволяє створити різноманітні та цікаві інтегровані уроки, які сприяють розвитку різних аспектів особистості учнів і підвищують їхню активність у навчанні.

Комбінування цих методів та прийомів дозволяє створити різноманітні та цікаві інтегровані уроки, які сприяють розвитку різних аспектів особистості учнів і підвищують їхню активність у навчанні [60, с. 2].

С. Подофей [51] правильно визначає ключові умови для ефективного проведення інтегрованих уроків.

Щоб інтегровані уроки були успішними та продуктивними, важливо:

1. Чітко визначити об'єкт вивчення та зміст уроку, щоб досягти поставлених цілей.
2. Мати вчителів з високим рівнем підготовки, які можуть вести творчу співпрацю та добре володіють своїми предметами.
3. Залучати учнів до самоосвіти та дослідницької роботи для активізації їхнього навчання.
4. Використовувати методи проблемного навчання для розвитку критичного мислення та розумової активності.
5. Поєднувати індивідуальну та групову роботу, щоб врахувати потреби кожного учня та розвивати комунікативні навички.
6. Враховувати вікові та психологічні особливості учнів, щоб адаптувати підхід до навчання.

Дотримання цих умов допоможе створити ефективне навчальне середовище для інтегрованих уроків, де учні можуть активно розвивати свої здібності та отримувати глибше розуміння різних аспектів навчальних предметів.

Для успішного проведення інтегрованих уроків у початковій школі вчителі спільно визначають тему, мету та завдання уроку, які є спільними для обох предметів, а також ті, які специфічні для кожного предмета. Вибираються найбільш ефективні методи та прийоми навчання, які відповідають поставленій меті та змісту навчального матеріалу.

Основна увага приділяється створенню проблемних ситуацій з урахуванням логіки навчальних дисциплін та підвищенню активності та самостійності учнів. Також визначається ступінь участі кожного з вчителів, які можуть працювати разом на рівних або включатися в урок епізодично. Інтегровані уроки дозволяють учням розширювати свої знання та глибше розуміти тему, не втрачаючи основної проблеми, і сприяють розвитку їхньої мислительної активності та творчого мислення [76, с. 10].

Важливість творчого підходу до проведення уроків у сучасних умовах велика. Творчий підхід дозволяє вчителям активно експериментувати з методами та формами навчання, шукати нові, більш ефективні способи пояснення матеріалу та формування умінь і навичок учнів. Інтегрований урок, який поєднує методи та засоби навчання, а також різні форми організації навчальної діяльності учнів, робить процес навчання ще більш цікавим та різноманітним. Це дозволяє враховувати індивідуальні потреби кожного учня та розвивати різні аспекти їхньої освіти. Усе це сприяє покращенню якості навчання та підготовці учнів до сучасного життя та роботи [20, с. 2].

Підсумовуючи, наведемо переваги та недоліки інтегрованих уроків в початковій школі:

Переваги інтегрованих уроків:

1. Збільшення зв'язку між предметами: інтегровані уроки допомагають учням бачити зв'язки між різними предметами і розуміти, як знання з одного предмета можуть бути застосовані в іншому.

2. Заощадження часу: інтегровані уроки можуть дозволити вчителю зосередити увагу на декількох предметах одночасно, що дозволяє заощадити час і ресурси.
3. Збагачення навчального процесу: інтегровані уроки можуть зробити навчання цікавішим та забезпечити можливість для більш креативного підходу до навчання.
4. Розвиток критичного мислення: учні навчаються зв'язувати факти, аналізувати інформацію та розв'язувати проблеми, що сприяє розвитку критичного мислення.
5. Сприяння міжпредметному розвитку: інтегровані уроки сприяють розвитку комплексного мислення та розумінню важливості спільної роботи різних предметів.

Недоліки інтегрованих уроків в початковій школі:

1. Складність планування: планування інтегрованих уроків може бути вимогливим завданням для вчителів, особливо якщо потрібно поєднувати різні предмети.
2. Неспроможність покрити глибоко всі предмети: інтегрований підхід може призвести до недостатнього розгляду певних предметів та глибокого розуміння їх.
3. Потреба у спеціалізованому навчальному матеріалі: деякі інтегровані уроки можуть вимагати спеціалізованих ресурсів та матеріалів, що може бути дорогим і складним для забезпечення.
4. Важко забезпечити індивідуалізацію: учні мають різний темп розвитку та навчання, і інтегровані уроки можуть бути менш ефективними для індивідуального підходу.
5. Залежність від вчителя: успішність інтегрованих уроків може сильно залежати від вчителя і його здатності впроваджувати цей підхід.

Загалом, інтегровані уроки в початковій школі мають свої переваги, але вони також мають свої недоліки. Ефективність цього підходу залежить від конкретного контексту та підготовки вчителя.

Отже, сутність інтегрованого уроку спрямована на більш глибоке та комплексне розуміння певного об'єкта чи явища. Інтегрований урок створює можливість збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів, а також розвиває їхню системну уяву та позитивне ставлення до навчання. Він дозволяє розглядати тему з різних боків та об'єднувати знання з різних предметів, що сприяє глибшому розумінню та цілісному усвідомленню матеріалу.

1.4. Педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту засобами мультимедійних технологій на інтегрованих уроках

Урахування індивідуальних особливостей учнів у навчанні та вихованні полягає в тому, щоб не пристосовувати цілі та зміст навчання до кожного окремого учня, а використовувати різноманітні методи та форми навчання, які враховують індивідуальні особливості кожного учня з метою досягнення певного рівня розвитку особистості. Використання інтегрованого підходу та мультимедійних технологій створює найбільш сприятливі умови для розвитку емоційного інтелекту, пізнавальних здібностей, активності, схильностей та обдарувань кожного учня.

Щоб зробити уроки цікавими, творчими та результативними, важливо використовувати мультимедійні технології та дотримуватися дидактичних умов їх ефективного використання.

Перед визначенням, які педагогічні умови впливають на ефективність навчального уроку, давайте розглянемо поняття «умова» і «педагогічна умова». У філософському контексті «умова» означає те, від чого залежить наявність

чогось іншого, тобто те, що робить можливим існування предмета, явища або процесу [67, с. 177],

Умови вказують на ті зовнішні обставини та відношення, які необхідні для існування та розвитку предмета, але вони відрізняються від причини. Умови створюють оточення, яке дозволяє предмету існувати і функціонувати, тоді як причина безпосередньо впливає на виникнення певного явища або процесу.

У психологічному контексті поняття «умова» охоплює наступні аспекти:

1. Необхідна обставина, яка робить можливим чи сприяє здійсненню, створенню або утворенню чогось.
2. Обставини та особливості реальної дійсності, в яких відбувається або розвивається певний процес або явище.
3. Правила або умови, які існують або встановлені в певній галузі діяльності та забезпечують нормальну роботу чогось.
4. Сукупність даних положень або факторів, що лежать в основі чогось [26, с. 37].

Педагогічні умови є важливими сталими факторами, які визначають стан і розвиток функціонуючих педагогічних систем, як визначено в словнику-довіднику з професійної педагогіки А. Семенової [67, с. 34]. Згідно з її визначенням, педагогічні умови представляють собою обставини, які впливають на інтегральний та продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців і регулюються активністю окремих особистостей і групи людей.

Згідно з твердженням Л. Скрипника, педагогічні умови є необхідним компонентом педагогічної системи, і вони відображають сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища. Ці умови впливають на аспекти особистісного розвитку та процеси в системі і забезпечують її ефективне функціонування і розвиток [66, с. 894].

Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження, ми виокремили наступні педагогічні умови (рис. 1.11.):

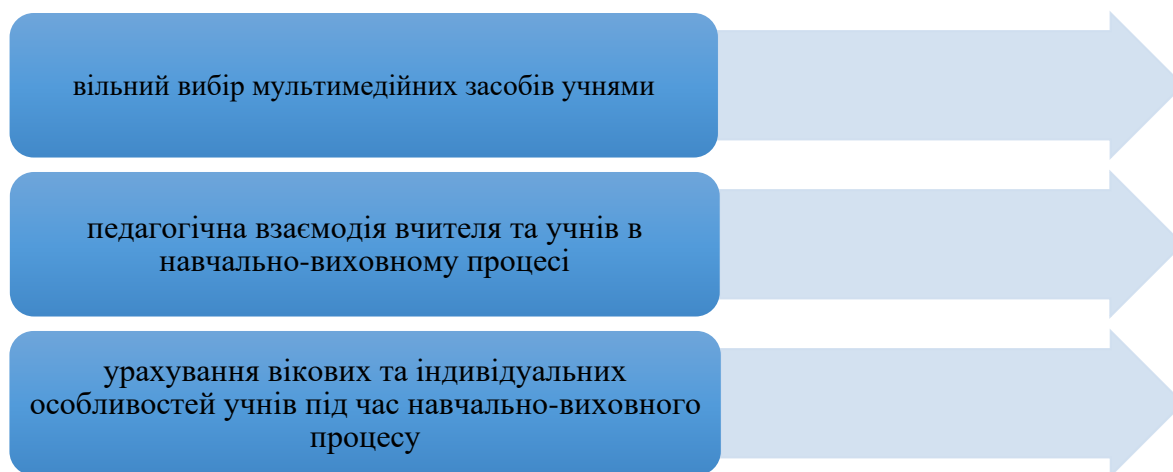

Рис. 1.11. Педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту засобами мультимедійних технологій на інтегрованих уроках

Надалі, ми розглянемо детально кожен з педагогічних умов:

1. Вільний вибір мультимедійних засобів учнями

Свобода вибору є методом виховання, який надає можливість учням випробувати і визначити стійкість своїх позитивних дій та ставлень в умовах, схожих на реальне життя. Цей метод допомагає виховати учнів у свідомих та самостійних особистостей.

Л. Скрипник, в своїй роботі «Інформаційно-комунікаційне освітнє середовище, як необхідна складова модернізації освіти» про модернізацію освіти, підкреслює важливість того, щоб вихованці не пропускали жодного моменту в їхньому житті, який можна було б використовувати для розвитку їхньої совісті та виховання. Вчитель повинен бути майстерним у створенні таких ситуацій [66, с. 894].

Вчитель може заохочувати учнів до самостійного вибору, наприклад, щодо використання мультимедійних технологій на уроках. Проте іноді вчителю доводиться самому створювати умови для вибору, наприклад, запропонувавши переглянути навчальний відеофільм. У цьому випадку вчитель робить акцент на активізації учнів та створенні стимулів для їхнього розвитку.

Вільний вибір мультимедійних засобів учнями початкових класів – це педагогічна умова, що передбачає можливість самостійного вибору навчальних ресурсів та матеріалів для навчання та дослідження учнями з використанням різних мультимедійних інструментів і технологій. Основні аспекти цієї педагогічної умови такі [34, с. 95]:

1. Свобода вибору: учні мають можливість вибирати мультимедійні ресурси та інструменти відповідно до своїх індивідуальних потреб, інтересів і стилю навчання. Це дозволяє кожному учневі розвивати навчальний процес на особистий лад.
2. Адаптація до індивідуальних особливостей: вільний вибір мультимедійних засобів дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів, такі як темп навчання, ступінь складності матеріалу, рівень підготовки. Учні можуть працювати з тими ресурсами, які відповідають їхнім потребам.
3. Залучення до активного навчання: вибір мультимедійних засобів, які цікаві та стимулюють учнів, сприяє активному навчанню. Учні більше зацікавлені в процесі навчання, коли вони можуть обирати ресурси, які вони сприймають як цікаві.
4. Розвиток навичок самостійності і відповідальності: вільний вибір мультимедійних засобів сприяє розвитку навичок самостійного вибору ресурсів, планування часу та відповідальності за власне навчання. Учні навчаються приймати рішення та відповідати за них.
5. Розширення можливостей навчання: мультимедійні засоби можуть надавати доступ до різноманітних джерел інформації, включаючи відео, аудіо, інтерактивні додатки, інтернет-ресурси та багато іншого. Вільний вибір розширює можливості навчання та робить його більш різноманітним і доступним.

6. Залучення до творчості: учні можуть використовувати мультимедійні засоби для творчого виразу та створення власних проєктів. Це сприяє розвитку творчих навичок та самовираження.
7. Підвищення мотивації до навчання: можливість обирати ресурси та інструменти, які відповідають інтересам учнів, допомагає підвищити їхню мотивацію до навчання і зберегти інтерес протягом уроку або навчального процесу.
8. Розвиток інформаційної грамотності: учні навчаються вибирати, аналізувати та оцінювати різні мультимедійні ресурси, розвиваючи навички критичного мислення та інформаційної грамотності.

Враховуючи ці аспекти, вільний вибір мультимедійних засобів стає важливою педагогічною умовою, яка сприяє ефективному та цікавому навчанню в початкових класах.

2. Педагогічна взаємодія вчителя та учнів в навчально-виховному процесі.

За філософським словником, термін «педагогічна взаємодія» розуміють як процес впливу тіл одне на одне. Педагогічна взаємодія – це процес взаємодії між вчителем і учнем, який визначається спільною діяльністю в навчальному процесі. Цей процес передбачає обмін інформацією, навичками, знаннями та досвідом між вчителем і учнем з метою досягнення навчальних цілей та розвитку особистості учня. Він також може включати в себе взаємодію між учнями, коли вони спільно працюють над завданнями або обмінюються думками та ідеями під час навчання.

Педагогічна взаємодія є важливою складовою навчального процесу, оскільки вона сприяє передачі знань, розвитку навичок і формуванню особистісних якостей учнів [37, с. 354].

Педагогічна взаємодія в освітньому процесі означає взаємний вплив та взаємодію між учасниками навчання. Ця взаємодія відбувається через професійну освіту та спрямована на досягнення спільних цілей.

Базова модель педагогічної взаємодії підкреслює, що вона базується на соціальній перцепції, тобто сприйманні, розумінні та оцінці інших осіб, а також взаємодії та трансформації результатів цієї взаємодії. Важливими психологічними механізмами в цьому процесі є усвідомлення вчителями та учнями взаємних зв'язків та узгодження їхніх дій.

Педагогічна взаємодія може бути різною за видами, включаючи взаємодію на рівні суб'єктів, коли вони співпрацюють як рівні партнери, а також взаємодію на рівні суб'єкта і об'єкта, де вчитель веде та керує навчальним процесом. Взаємодія також охоплює різні види діяльності, включаючи практичний обмін діями, обмін ідеями, думками, почуттями та інтересами, а також спільні зусилля впливати на спільний предмет діяльності.

Отже, педагогічна взаємодія – це система взаємовпливу та співпраці між учасниками освітнього процесу з метою досягнення навчальних та виховних цілей [40, с. 166].

На уроках педагогічна взаємодія може виникати в наступному:

- 1) стабільне емоційно-позитивне ставлення до дітей;
- 2) допомога при ускладненнях в навчальному процесі;
- 3) виявлення зацікавленості в учнів щодо мультимедійних технологій;
- 4) визнання права учнів на власну думку щодо мультимедійних технологій;
- 5) сприймання кожного учня як індивідуальності з усіма його інтересами;
- 6) ділова реакція на недоліки в навчальній діяльності учнів.

Педагогічна взаємодія між вчителем та учнями є однією з ключових педагогічних умов при використанні мультимедійних технологій як засобу розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках.

Ця взаємодія включає в себе такі аспекти [37, с. 357]:

Спільна діяльність: використання мультимедійних технологій створює можливість для спільної діяльності вчителя та учнів. Вони можуть разом вивчати,

аналізувати та обговорювати мультимедійні матеріали, спільно вирішувати завдання та розв'язувати проблеми.

Фасилітація вчителя: вчитель виступає в ролі фасилітатора, який сприяє активній участі учнів у навчальному процесі. Він допомагає учням розуміти та інтерпретувати емоції, які виникають під час роботи з мультимедійними ресурсами.

Спільне обговорення і відбитки: вчителю важливо створити атмосферу відкритості та співпраці, де учні можуть ділитися своїми враженнями, думками і емоціями, що виникають внаслідок роботи з мультимедійними ресурсами. Спільні обговорення допомагають розвивати емоційний інтелект учнів.

Емоційна підтримка: вчитель може надавати емоційну підтримку учням, особливо тим, хто стикається з емоційними труднощами або викликами. Він може допомагати учням розуміти та керувати своїми емоціями під час навчання.

Створення позитивного навчального середовища: вчителю слід створити позитивне навчальне середовище, в якому учні почувуються комфортно і можуть відчути підтримку та розуміння. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту учнів.

Розвиток спільної емпатії: педагогічна взаємодія допомагає розвивати емпатію, тобто здатність розуміти та співпереживати емоції інших людей. Вчитель може вчити учнів бути більш чутливими до почуттів інших.

Таким чином, педагогічна взаємодія вчителя та учнів є важливою складовою при використанні мультимедійних технологій для розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках. Вона сприяє ефективному навчанню, розвитку соціальних навичок та розумінню власних емоцій та емоцій інших людей.

3. Урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів під час навчально-виховного процесу

Ігнорування вікових та індивідуальних особливостей учнів може призвести до того, що навіть обдаровані учні можуть втратити інтерес до навчання та праці,

і стати так званими «важкими» учнями. Для успішного виховання та навчання необхідно враховувати індивідуальність кожного учня. Організоване виховання передбачає знання кожного учня, оскільки без урахування їхніх індивідуальних особливостей неможливо забезпечити їх успішним навчанням та вихованням.

Л. Ракітянська поділяє дітей відповідно до їх здібностей і характеру на шість груп (рис. 1.12.) [54, с. 28].

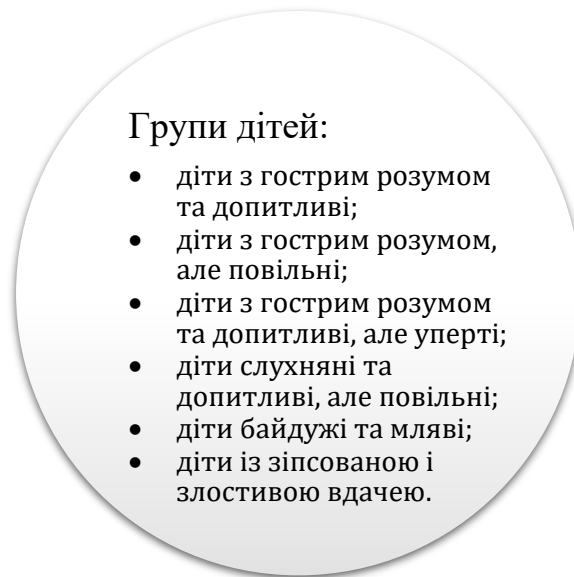

Рис. 1.12. Групи дітей відповідно до їх здібностей і характеру

Розглянемо кожну групу дітей відповідно до їх здібностей і характеру більш детально нижче.

1. Діти з гострим розумом та допитливі – потребують підтримки та відповідного виклику для розвитку їхнього потенціалу.
2. Діти з гострим розумом, але повільні – вимагають більшого стимулювання та підтримки, щоб розвивати свої здібності.
3. Діти з гострим розумом та допитливі, але уперті – важливо виявити терпимість та толерантність, а також використовувати відповідні методи для роботи з ними.

4. Діти слухняні та допитливі, але повільні – потребують поштовху та похвали, щоб підтримувати їх у навчанні.
5. Діти байдужі та мляві – потребують особливого підходу та розважливості для зацікавлення їх у навчанні.
6. Діти із зіпсованою і злостивою вдачею – можуть бути складними учнями, але важливо розуміти, що кожна дитина має потенціал для покращення.

Розуміння цих особливостей допомагає вчителям і вихователям вибрати підходящі методи та стратегії роботи з учнями, сприяючи їхньому розвитку та навчанню.

За думкою вченої, проблема може бути узагальнена слідуючим висловом Плутарха: «Якими діти народжуються, це ні від кого не залежить, але щоб вони завдяки правильному вихованню стали хорошими, це в наших силах».

Урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів є критично важливою педагогічною умовою при використанні мультимедійних технологій як засобу розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках. Ось детальна характеристика вище названої умови:

1. Вікові особливості:

- Розвиток когнітивних здібностей: врахування рівня розвитку когнітивних здібностей дітей різного віку дозволяє підбирати мультимедійні ресурси та завдання, які відповідають їхнім пізнавальним можливостям та інтересам.
- Психофізіологічні особливості: врахування фізіологічних особливостей дитячого організму, таких як тривалість уваги, можливості сприймання інформації, допомагає планувати тривалість та інтенсивність використання мультимедійних засобів на уроках.

2. Індивідуальні особливості:

- Емоційна стабільність: урахування індивідуальних рівнів емоційної стабільності допомагає запобігти можливим стресам чи негативним реакціям на певний мультимедійний контент.
- Інтереси та захоплення: важливо враховувати індивідуальні інтереси та захоплення учнів під час вибору мультимедійних матеріалів. Це може стимулювати більший інтерес до навчання та сприяти позитивному емоційному досвіду.

3. Соціальні особливості:

- Групова динаміка: розуміння соціальних взаємодій учнів у групі може допомагати створювати відповідні умови для спільної роботи та обговорення мультимедійних матеріалів.

4. Оцінювання та фідбек:

- Індивідуальне оцінювання: забезпечення можливості індивідуального оцінювання допомагає вчителю відслідковувати розвиток емоційного інтелекту кожного учня і надавати індивідуальний фідбек.

5. Психологічна підтримка:

- Психологічна допомога: наявність психологічної підтримки для учнів, які можуть виникнути з психоемоційними труднощами під час роботи з мультимедійними ресурсами, є важливою умовою.

Урахування цих вікових та індивідуальних особливостей допомагає створити сприятливі умови для розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках за допомогою мультимедійних технологій.

Так, педагогічні умови грають ключову роль в освітньому процесі, оскільки вони визначають ефективність навчання і сприяють досягненню освітніх цілей. Вибір цих умов повинен враховувати різноманітні аспекти, такі як структура навчального процесу, особливості учнів, цілі та зміст навчання, методи та форми навчання, а також засоби та технічні можливості.

Мультимедійні технології можуть бути важливою частиною цих дидактичних умов, оскільки вони дозволяють зробити навчальний процес більш доступним та цікавим для учнів. Вони надають можливість візуально демонструвати матеріал, створювати інтерактивні завдання та завдання для спільної роботи, а також включати емоційно матеріали, які сприяють розвитку емоційного інтелекту учнів.

У використанні мультимедійних технологій важливо збалансувати їхнє використання з іншими методами та засобами навчання, щоб створити сприятливу та ефективну дидактичну середу.

Висновки до розділу 1

Виходячи з теоретичного аналізу наукової, навчально-методичної літератури та інших джерел можна зробити такі висновки:

Емоційний інтелект охоплює набір психологічних умінь і навичок, що допомагають розуміти та управляти емоціями, які впливають на саму особистість і оточуючих. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту здатні краще розуміти свої власні емоції і почуття інших людей, а також керувати ними. Це сприяє адаптивній поведінці та досягненню цілей у взаємодії з іншими.

Л. Ракітянська в своїй роботі «Становлення та розвиток поняття «емоційний інтелект»: історико-філософський аналіз» визначає емоційний інтелект як здібність розуміти відносини особистості, що виражені в емоціях, і керувати своєю емоційною сферою через прийняття рішень.

Структура емоційного інтелекту включає наступні складові:

1. Емоційна обізнаність – розуміння власних емоцій.
2. Управління своїми емоціями (емоційна гнучкість) – здатність контролювати свої емоції.
3. Самомотивація – здатність мотивувати себе та зберігати позитивне ставлення.
4. Емпатія – здатність співпереживати емоції інших.
5. Розпізнавання емоцій інших людей – здатність визначати емоції інших людей і впливати на їхні емоційні стани.

Мультимедійні технології відіграють важливу роль у розвитку емоційного інтелекту. Вони можуть створювати багатобране впливове середовище, що активізує різні органи чуття, що допомагає покращити сприйняття і запам'ятовування інформації. Педагоги можуть використовувати мультимедійні ресурси, щоб навчати учнів розуміти і виражати свої емоції, розвивати емпатію і вміння співпереживати іншим, а також розпізнавати емоції інших людей.

Потрібно підкреслити, що використання мультимедійних засобів в освітньому процесі сприяє:

- підвищенню мотивації учнів до навчання;
- реалізації соціальної мети, а саме – інформатизації суспільства;
- інтенсифікації процесу навчання;
- розвитку особистості учня;
- розвитку вмінь учня висловити власні думки щодо переглянутого навчального матеріалу;
- розвитку навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом;
- підвищенню ефективності навчання за рахунок його індивідуалізації.

Зокрема, ми виокремили наступні дидактичні умови розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках засобами мультимедійних технологій:

1. Вільний вибір мультимедійних засобів учнями;
2. Педагогічна взаємодія вчителя та учнів в навчально-виховному процесі;
3. Урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів під час навчально-виховного процесу.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ

2.1. Аналіз досвіду використання мультимедійних технологій на інтегрованих уроках у педагогічній практиці вчителів початкової школи

В результаті теоретичного аналізу теми дослідження в розділі 1, надалі ми вважаємо доцільним дослідити стан проблеми в практиці сучасної школи. З цією метою, ми вивчили досвід роботи вчителя початкових класів Криворізької спеціалізованої школи I-III ступенів № 70 – Гайдаренко Світлани Анатоліївни, поспілкувавшись з нею особисто.

Бесіда складалася з наступних запитань:

1. Розкажіть про особливості використання мультимедійних технологій на інтегрованих уроках.
2. Чому саме слід приділяти особливу увагу при використанні мультимедійних технологій на інтегрованих уроках у початкових класах?
3. Які методичні особливості використання мультимедійних технологій на інтегрованих уроках у початковій школі?

Гайдаренко Світлана Анатоліївна – вчителька початкових класів розповіла наступне. Використання мультимедійних технологій на інтегрованих уроках в початковій школі може бути дуже корисним для учнів, оскільки воно дозволяє зробити навчання більш цікавим та змістовним. Тут деякі приклади того, як можна використовувати мультимедійні технології на уроках:

- 1) Використання презентацій. Учитель може створити презентацію з ілюстраціями, графіками та відео для пояснення нового матеріалу. Це може допомогти учням зрозуміти складні концепції та зберегти їх у пам'яті;

- 2) Використання інтерактивних дошок. Інтерактивні дошки дозволяють учням більш активно брати участь у уроці, ставити питання, ділитися ідеями та вирішувати завдання разом. Використання інтерактивних дошок може також допомогти учням розвивати навички співпраці та комунікації;
- 3) Використання відео та аудіозаписів. Відео та аудіозаписи можуть бути корисними для розширення знань учнів про певну тему. Наприклад, відео можуть показати, як працює певна технологія, а аудіозаписи можуть допомогти учням вивчити нову мову;
- 4) Використання комп'ютерних програм та ігор. Комп'ютерні програми та ігри можуть бути корисними для розвитку навичок, таких як логічне мислення, проблемне мислення та креативність. Наприклад, програмування може бути вивчено через ігри або програми, що дозволяють створювати анімацію;
- 5) Використання цифрових інструментів. Цифрові інструменти, такі як Google Docs або Padlet, можуть допомогти учням працювати над проектами.

Метою вивчення мистецтва є:

1. Художньо-естетичний розвиток школярів: процес навчання образотворчого мистецтва допомагає учням розширити свої художні здібності, розвинути творчий потенціал та вміння самовираження через мистецтво.
2. Формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва: учні навчаються сприймати, розуміти і оцінювати художні твори, розвиваючи свою естетичну чутливість та смак.
3. Розуміння та відтворення художніх образів: у процесі навчання учні вивчають техніки і методи створення художніх образів, а також набувають навичок їхнього відтворення.
4. Формування основ загальнокультурної компетентності: вивчення мистецтва сприяє розширенню культурних знань та розумінню історії та сутності мистецтва в різних культурах.

Отже, образотворче мистецтво в шкільному навчанні має важливе місце у формуванні різних аспектів особистості учня та сприяє його загальному розвитку.

З метою навчання образотворчого мистецтва в початковій школі для дітей и визначено такі основні завдання:

1. Формування початкових знань про образотворче мистецтво: учні ознайомлюються з основними поняттями та засобами виразності візуального мистецтва та розуміють роль мистецтва в житті людей.
2. Засвоєння основ образотворчого мистецтва: учні вчать елементам художньої мови та розвивають свої творчі здібності через художньо-практичну діяльність.
3. Розвиток емоційно-естетичного ставлення до мистецтва і навколишнього світу: учні формують своє естетичне сприйняття та виражають особистісні враження через художньо-творчу діяльність.
4. Виховання моральних цінностей та поваги до української культури: учні формують свої моральні якості та розуміють важливість культурної спадщини.

Отже, мистецька освіта для дітей спрямована на їхній загальний розвиток, включаючи когнітивні, моторні, емоційні та моральні аспекти.

Підручники для третьокласників з образотворчого мистецтва відповідають вимогам освітньої програми та розроблені з урахуванням основних педагогічних принципів. Планування уроків цього предмету повинно враховувати специфіку мистецтва, а також особливості учнів з психофізичними недоліками. Головними завданнями у підручниках з образотворчого мистецтва для третьокласників є активізація їхньої пізнавальної діяльності, розвиток емоційно-чуттєвої та моторно-рухової сфери, а також створення на уроках атмосфери творчості та радості. Вчителю слід використовувати оптимальні методи та підходи для ефективного навчання та структурування уроків.

Музична освіта в початковій школі спрямована на розвиток різних видів компетентностей учнів, включаючи ключові, предметні та міжпредметні. Ціллю є формування їх музичних знань і навичок, розширення музичного досвіду та усвідомлення цінності мистецтва. Також важливим є розвиток елементарної музичної освіченості та культури, як невід'ємної частини їхньої духовності, через вивчення та інтерпретацію найкращих творів української та світової культури.

Під час проведення уроку, корисно використовувати роботу в невеликих групах, стимулюючи командну і індивідуальну творчу активність учнів. Це сприяє розвитку їх соціальних навичок, одночасно співпрацюючи над соціальним, емоційним і когнітивним розвитком. Такий підхід сприяє формуванню загальнолюдських цінностей, таких як милосердя, чуйність та доброзичливість, а також виховує повагу до інших і підтримує бажання стати кращими. Під час планування уроку вчитель повинен враховувати і поєднувати наступні компоненти: навчально-виховні та корекційно-розвивальні завдання; тему чи об'єкт роботи; види робіт; матеріальну базу та інформаційні засоби; основні концепції, які учні мають засвоїти протягом даного уроку.

Зокрема, надаю таблицю інтегрованих уроків образотворчого та музичного мистецтв для учнів 3-го класу (табл.2.1.).

Таблиця 2.1.

Інтегровані уроки образотворчого та музичного мистецтв

№	Тема інтегрованого уроку	Мультимедійна технологія
1	Образ птаха. Узагальнення знань з графіки, живопису та скульптури	Презентація
2	Осіньна гамма	Міні-відео
3	Відтворення явищ природи, глибини простору в жанрі пейзаж. Засоби створення	Презентація

	художнього образу у пейзажі. Композиція «Морські фантазії. Підводні казки»	
4	Ритм – основа мистецтв	фортепіано, музичний центр, метроном, комп'ютер, аудіозапис п'єси Миколи Ризоля «Дощик», сценарій
5	Ти прислухайся до музики снігу...	фортепіано, комп'ютер, інтерактивна дошка
6	Осінь розмаїта сонечком зігріта	презентація PowerPoint «Правила співу» (зміна слайдів за клацанням миші); плакат «Музичний їжачок» (Додаток А); відео 1: Н. Май «Шкільна пісня»; презентація PowerPoint «Сучасний український художник Олег Щербаков» (зміна слайдів автоматична); відео 2 «Казка няні»; презентація PowerPoint «Чарівний дар Петра Чайковського» (зміна слайдів за клацанням миші)
7	Реферати на задані теми	Презентація
8	Зима-чарівниця	Презентація
9	Образи весни у творах мистецтва	музичний інструмент (акордеон), комп'ютер, записи музичних творів про весну: М.В. Лисенко, В.А.Моцарта, Е. Гріга, А.Вівальді, І.Шамо
10	Подорож країною музичних інструментів	ноутбук; музичні інструменти (сопілки, ложки, бубни, маракаси, флейта, барабани)
11	Великдень. Весняні свята. Великодні писанки	Презентація «Великодні писанки», комп'ютер, проектор, аудіозаписи Святковий передзвін Києво-

		Печерської Лаври, «Малюк і пташки. Соловей. Ф. Ліст. Втіха», Марійка Бурмака «Розмалюю писанку» (мінус), Наталія Май «Василечки».

Наведемо аналіз інтегрованих уроків образотворчого та музичного мистецтва для учнів 3-го класу з використанням мультимедійних технологій в таблиці 2.1.

1. *Образ птаха. Узагальнення знань з графіки, живопису та скульптури.*

- Застосування презентації допоможе візуалізувати тему та навчальний матеріал.
- Учні можуть побачити різні види образів птахів та їх втілення в різних мистецьких формах.

2. *Осіння гамма.*

- Міні-відео може показати осінню атмосферу та кольори.
- Відеоматеріали можуть візуалізувати музичну гамму та допомогти учням легше розуміти та відчувати музику.

3. *Відтворення явищ природи, глибини простору в пейзажному жанрі.*

Композиція «Морські фантазії. Підводні казки».

- Використання презентації допоможе візуалізувати твори мистецтва та обговорювану тему.
- Презентація може допомогти створити атмосферу підводних казок.

4. *Ритм – основа мистецтв.*

- Використання фортепіано та інших музичних засобів може навчити учнів розуміти ритм як важливий аспект мистецтва.
- Мультимедійні засоби можуть допомогти візуалізувати поняття ритму.

5. *Ти прислухайся до музики снігу...*

- Використання фортепіано та інтерактивної дошки може допомогти учням активно взаємодіяти з музикою та розуміти її.
- Мультимедійні засоби можуть створити інтерактивний досвід.

6. Осінь розмаїта сонечком зігріта.

- Використання презентації та відео може допомогти візуалізувати осінню тематику та сучасні художні роботи.
- Відеоматеріали можуть зробити урок більш захоплюючим.

7. Реферати на задані теми.

- На цьому уроці учні мають можливість попрацювати з текстами та досліджувати вибрані теми. Мультимедійні технології можуть бути використані для візуалізації та підтримки інформації з рефератів, наприклад, створення слайдів для презентацій.

8. Зима-чарівниця

- На цьому уроці може бути використана презентація для відображення художніх творів, що стосуються зимової тематики, а також відеоматеріали та звукові ефекти, які створять атмосферу зимового дива.

9. Образи весни у творах мистецтва

- Використання музичного інструменту (акордеону) та комп'ютера з музичними записами творів про весну дозволить створити аудіовізуальний досвід, що допоможе учням краще розуміти та відчувати весняну атмосферу.

10. Подорож країною музичних інструментів

- На цьому уроці учні можуть вивчати різні музичні інструменти за допомогою ноутбука та мультимедійних ресурсів. Це може зробити процес навчання більш інтерактивним та захоплюючим.

11. Великдень. Весняні свята. Великодні писанки

- Використання презентації та аудіозаписів під час вивчення традицій Великодня допомагає учням краще розуміти і відчувати цю святкову атмосферу та традиції.

З таблиці 2.1. видно, що мультимедійні технології використовуються для збагачення навчального процесу та створення більш інтерактивного середовища для учнів. Вони допомагають підвищити інтерес до мистецтва, сприяють кращому розумінню і відчуттю теми та створюють можливість для більш глибокого навчання.

Однак важливо також враховувати, що використання мультимедійних технологій вимагає підготовки вчителя та наявності необхідного обладнання, інакше може виникнути ризик, що ці технології не будуть використані в повному обсязі.

2.2. Виявлення рівня сформованості емоційного інтелекту учнів початкових класів

I етап апробації дослідження – виявлення початкового рівня сформованості емоційного інтелекту учнів початкових класів; II етап апробації дослідження – впровадження експериментальної роботи в процес навчання. На I-му етапі апробації дослідження нами було задіяно 16 учнів 3-А класу та 16 учнів 3-Б класу.

Було проведено анкетування. Нижче наводимо запитання самої анкети:

- 1) Укажіть Ваше прізвище, ім'я, клас.
- 2) Ви маєте інтерес відвідувати уроки образотворчого та музичного мистецтва?
- 3) Який вид роботи на уроці Вам подобається найбільше?
- 4) Чого саме Вам не вистачає на уроках?
- 5) Вам подобаються уроки з використанням мультимедійних технологій (презентації, відеоролики, міні-фільми)?
- 6) Ви б хотіли розкривати Ваш творчий потенціал на уроках?
- 7) Чи були Ви присутніми одночасно на уроці образотворчого та музичного

мистецтв?

Формуючи запитання, ставилася мета з'ясувати рівень сформованості емоційного інтелекту учнів початкових класів.

Таблиця 2.2

Результати анкетування I етапу апробації дослідження

№	3-А клас (експериментальний), учні %			3-Б клас (контрольний), учні %		
	Правильна відповідь	Неповна відповідь	Неправильна відповідь	Правильна відповідь	Неповна відповідь	Неправильна відповідь
1	12,3	32,5	55,2	26	30,5	43,5
2	15,5	29,2	55,4	26,2	27,2	46,6
3	17,5	21,8	60,7	31,5	19,8	48,7
4	10,5	30,5	59	29,8	28,5	41,7
5	17,5	30	52,5	23,3	28	48,7
6	9,2	33,3	57,5	28,3	31,3	40,4
7	16,8	30,8	52,4	23,2	28,8	48
8	20,7	15	64,3	35,1	13	51,9
9	14,5	20,9	64,6	35,4	18,9	45,7
10	16,3	23,5	60,2	31	21,5	47,5
11	21	15,5	63,5	34,3	13,5	52,2
12	24	21,5	54,5	25,3	19,5	55,2
13	13,2	31	55,8	26,6	29	44,4
14	17,5	19,5	63	32,8	19,5	47,7
15	15,6	30,2	54,2	25	30,2	44,8
16	15,8	31,8	52,4	23,2	27,8	49

Таблиця 2.3

Результати анкетування I етапу апробації дослідження

Клас	Усього осіб	Рівень		
		Високий,	Середній,	Низький,

		%	%	%
3-А ЕК	16	11	24	65
3-Б КК	16	14	36	50

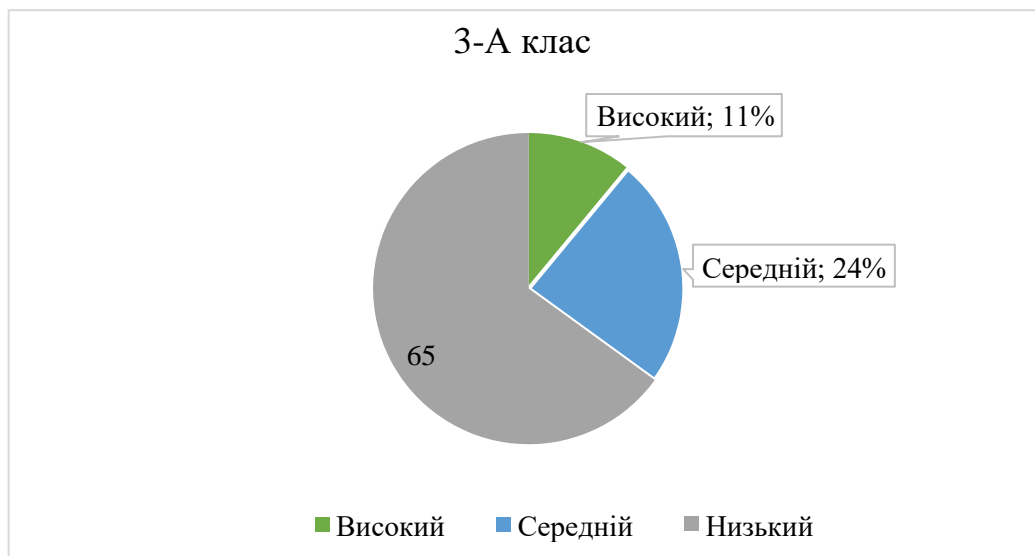

Рис. 2.1. Результати анкетування 3-А класу I етапу апробації дослідження

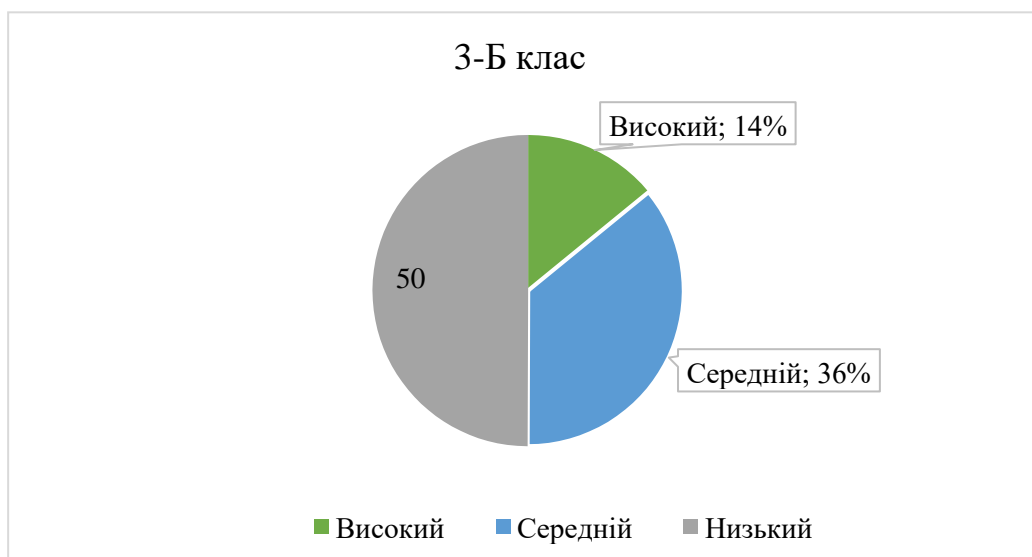

Рис. 2.2. Результати анкетування 3-Б класу I етапу апробації дослідження

Аналізуючи відповіді учнів, з'ясували, що рівень сформованості

емоційного інтелекту учнів початкових класів низький. З метою перевірки ефективності застосування розробленого нами конспекту інтегрованого уроку з використанням мультимедійних технологій, ми проводили заняття в двох класах, але ж в 3-Б ми проводили урок за звичайною програмою, а в 3-А використовували розроблену нами.

2.3. Експериментальна система роботи з розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів засобами мультимедійних технологій на інтегрованих уроках

Проаналізувавши програму і підручники щодо розвитку емоційного інтелекту засобами мультимедійних технологій, ми розробили власні конспекти інтегрованого уроку образотворчого та музичного мистецтва у 3-му класі.

Конспект інтегрованого уроку образотворчого та музичного мистецтва, 3 клас

Тема: Образ птаха. Узагальнення знань з графіки, живопису та скульптури.

Мета:

- Навчальна: показати взаємозв'язок музики та образотворчого мистецтва. Узагальнити знання про основні види мистецтва, такі як графіка, живопис, скульптура і музичне мистецтво. Ознайомити учнів з творчістю Пабло Пікассо, зокрема з його картиною «Голуб миру», а також з піснями, що висвітлюють теми миру та мрій, такими як «Голуб миру» та «Хай завжди буде сонце».
- Розвивальна: розвивати творчу уяву, моторику руки, зорову і емоційну чутливість учнів. Формувати навички музичного слуху та розуміння мистецтва. Сприяти розвитку самостійності та інтересу до мистецтва.

- Виховна: виховувати в учнів почуття миру, дружби та співпраці. Засвоїти цінність мистецтва як засобу виразу та спілкування. Поширювати ідеї підтримки миру та мрій.

Обладнання: фортепіано, диски з музичними творами, презентація (Додаток А)

Матеріали та інструменти: білий аркуш паперу, різнокольорові фломастери, фарби гуаш, паперові серветки, звичайні губки.

Хід уроку:

I. Організація класу (5 хв.).

Учитель образотворчого мистецтва говорить:

Шкільний дзвіночок задзвонив,
До мистецтва вас запросив.
Любі друзі, вітаю всіх,
Сьогодні ми малюємо птахів!

Девіз уроку:

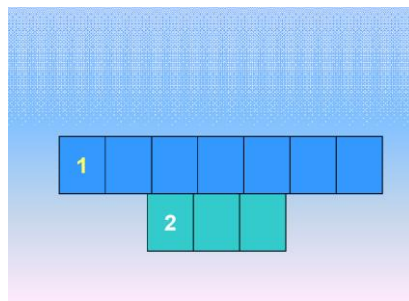
Вперед до знань, друзі мої!
Нехай навчання буде легше вдвічі.
Спільно працюймо, не лінуймося,
Щоб наш клас завжди був найкращим у грі!

II. Мотивація навчальної діяльності (6 хв.).

Відкриваємо скарбничку
Нашу скриньку невеличку
І не гаєм часу
Дістаємо завдання для нашого класу.

- Діти! Скажіть, які завдання Ви бачите у скриньці?

- Давайте їх розгадаємо

Розгадування кросворду:

1. Доповнити потрібно наступне:

Краса та слава, наша «мати»,

Мова солов'їна, здавна свята.

Захищаймо, шануймо її завжди,

Цей рідний край, де доля мріє в вись.... (Україна)

- Що для вас є Україна? Поміркуйте і дайте відповідь

2. Слухаємо далі

Там, де слово створює реальність, Там люди щасливі, як на святі. Дружба їх об'єднує, мов братів, Там блакитне небо і квітне земля.

Коли люди живуть щасливо?

Яке друге слово? (Мир)

- Чи всюди в Україні живуть люди щасливо?
- Де знаходиться дружба та мир?

- Чому, на вашу думку?
- Діти, хто прилетів цього разу?
- З якої причини він з'явився тут?

Ви дізнаєтесь більше, якщо будете уважні.

Пізнавальна історія

Ой, щось таємниче шарудить в нашій скарбничці. Здається, це цікава сторінка, яка вибирається зі скриньки, щоб розповісти нам про голубів.

Хвилинка-цікавинка

Голуби вже дуже давно приручені людиною і живуть поруч з нею. У них є чудова здатність завжди повертатися додому, навіть якщо вони далеко відлетіли. Голуби цінують дружбу та вірність, і ця їх якість стала корисною для людей. За допомогою голубів люди створили систему поштових голубів, які розносили листи і повідомлення від одного місця до іншого. У світі існує 33 пам'ятники

голубам, як символу вірності та дружби, а в Литві навіть побудували пам'ятник поштовим голубам.

- Пам'ятник – це форма мистецтва, що відзначає важливі події або символізує певні цінності.

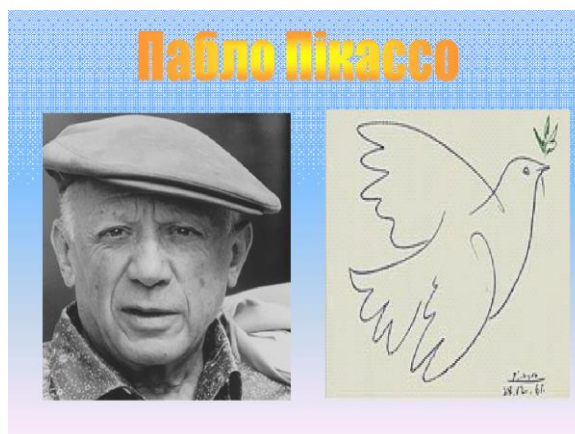
А ще голуба вважають птахом миру, дружби та надії.

У 1949 році італійський художник Пабло Пікассо створив картину, на якій був зображений голуб, який став символом миру та борців за нього.

Робота з малюнком:

- Давайте подивимося на цей малюнок.
- Скільки предметів зображено на картині?
- Де на малюнку розташований голуб?
- Якого за розміром намальований голуб?
- З яких частин складається тіло птаха?

III. Повідомлення теми та завдань уроку (20-25 хв.)

Сьогодні під час нашого уроку ми створимо малюнок силуету голуба, використовуючи елементи графіки, живопису та техніку «малювання долоньками». Також ми обов'язково заспіваємо пісню про голуба, дозволимо своїй уяві розгулятися, та фантазуватимемо про цього чудового птаха.

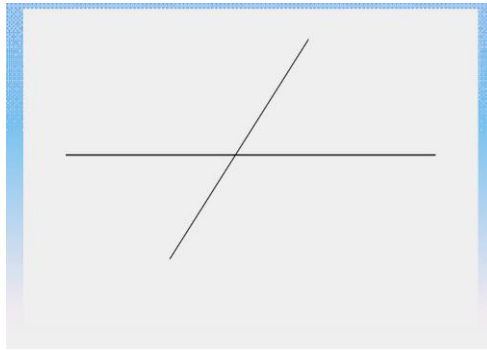
IV. Вивчення нового матеріалу.

Давайте разом пригадаємо:

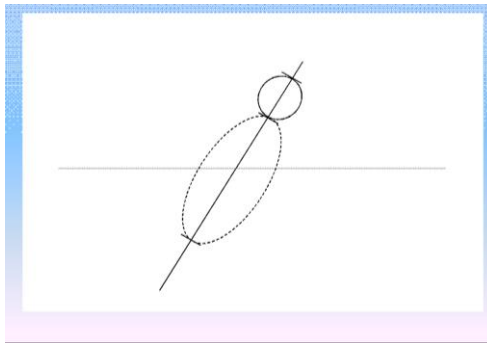
- Елементи графіки – це різні засоби для створення малюнків, такі як олівці, фарби, фломастери тощо.
- Ми малюємо їх за допомогою цих інструментів.
- Живопис – це вид мистецтва, при якому ми створюємо образи за допомогою фарб, пензлів та інших живописних матеріалів.
- Техніка «малювання долоньками» використовує наші долоньки для створення малюнків.

Тепер давайте розглянемо план виконання силуету голуба (Додаток Б):

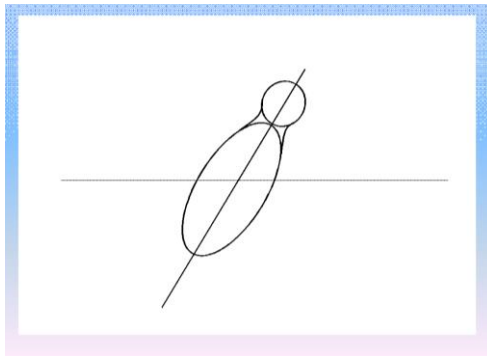
1. Спочатку ми проведемо лінію горизонту на аркуші паперу.
2. Потім ми додамо похилу лінію, щоб показати, що голуб летить.

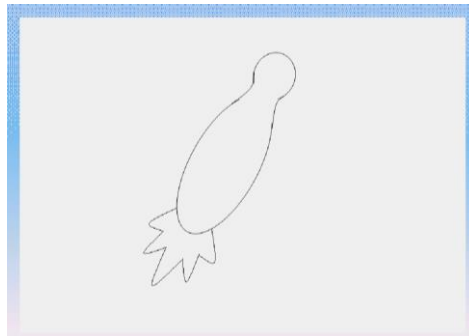
3. На цій похилій лінії ми зробимо насічки і з'єднаємо їх овалом, що створить тулуб голуба.
4. Зверху на тулубі ми позначимо голову голуба.

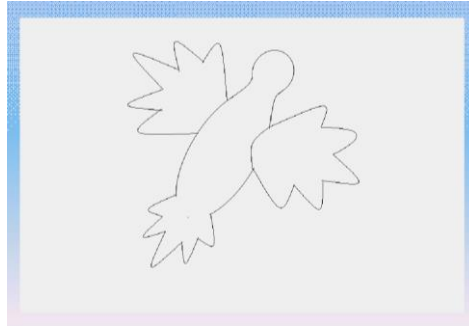
5. З'єднаємо тулуб і голову легко вигнутою лінією.

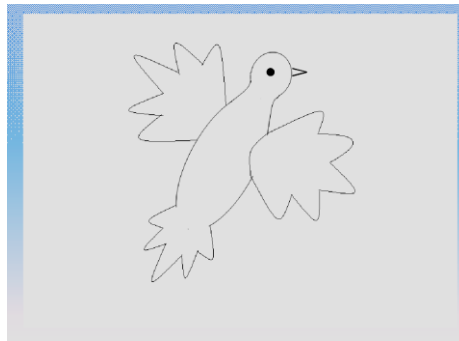
6. На нижній частині тулуба ми намалюємо хвіст за допомогою долоньки.

7. Потім ми створимо крила, також використовуючи техніку «малювання долоньками».

8. Додамо око та дзьоб голуба.
 9. Наведемо контур всієї фігури.
 10. Наостанок, ми прикрасимо тіло голуба елементами графіки.

Учитель музики говорить: Фізкультурна хвилинка з музичним супроводом:

Ану, славні дітлахи,
 Станьте струнко, мов грибки.
 Ручки вгору піднімайте,
 Ними добре помахайте.
 Голівкою покрутіть,
 Ніжками потупотіть.
 Навколо себе оберніться,
 Обережно, не лініться.
 Стало легко й добре враз,
 І тихенько всім сів клас.

Учитель образотворчого мистецтва говорить:

- Тепер ми сідаємо рівно, посміхаємось до своїх сусідів і проговоримо слово «дружба». Я впевнена, що ви будете працювати дружньо, допомагаючи один одному. Почнемо роботу разом, а потім ви зможете працювати самостійно.
1. Розмістіть аркуш горизонтально.
 2. Намалюйте горизонтальну лінію через центр аркуша.
 3. Проведіть похилу лінію і створіть насічки, які потім з'єднаєте овалом, утворивши тулуб голуба.
 4. Розмістіть голову голуба зверху на тулуб.
 5. З'єднайте тулуб і голову голуба злегка вигнутою лінією, це буде шия птаха.

Інтерактивна вправа (робота в групах)

Творча робота

Завдання для I групи учнів:

Уявіть, що голуб летить високо в небі.

Який колір використовуємо для фону?

До якої гами кольорів він належить?

Завдання для II групи учнів:

Уявіть, що голуб летить над полем достиглого жита.

Який колір використовуємо для фону?

До якої гами кольорів він належить?

Учитель музики продовжує:

- Давайте пригадаємо пісню «Голуб миру» та розглянемо її настрій і зміст.
- Якими словами можна описати настрій цієї пісні?
- З якою ідеєю пов'язана ця пісня?

Виконання пісні «Голуб миру» зі словами: Коли голуб з-за обрію понесе нам привітання, Це не просто голуб – це мир, спокій, добро, щасливі знання. Нехай летить він в сніг, в дощ, Нехай летить у туман чи в сонце, Це мир у кожному з нас є, І цей голуб його понесе.

Учитель музики продовжує:

- Що ваші голуби понесли на своїх крилах, полетівши на Схід?
- Які побажання вони принесли?

Творча робота:

- Подумайте, який символ України утворили наші роботи, коли голуби полетіли разом на Схід.

Учитель образотворчого мистецтва говорить:

- Кожен з вас має свої мрії. Чи не так?
- А що б ви хотіли здійснити у майбутньому?
- Пам'ятайте, що мир є ключем до втілення ваших мрій. Без миру, складно досягти бажаних цілей.

Учитель музики продовжує:

- Згадайте пісню, в якій розповідається про мир, мрії та надії.
- Ця пісня має назву «Хай завжди буде сонце».
- Ми виконуємо цю пісню на різних мовах, так як усі мріють про мир, незалежно від мови, якою вони розмовляють.
- Тепер ми зосередимося на українській версії пісні і працюватимемо над нею.

(Слова пісні):

Проти війни, проти біди, Станемо на захист Вітчизни. Сонце навек, щастя навек,
Це – наш святий оберіг.

Приспів: Хай завжди буде сонце, Хай завжди буде небо, Хай завжди буде мама,
Хай завжди буду я.

(Робота над мелодією, звуковеденням, динамікою, ритмом.)

Словникова робота:

- Оберіг – це предмет або символ, який вважається захистом від негативних впливів або приносить щасливу удачу.

- Обереги можуть бути різними: це можуть бути амулети, талісмани, предмети чи символи, які люди носять або використовують для захисту або для привертання щастя та благополуччя.

V. Підсумок уроку:

Сьогодні на уроці ми вивчали мову мистецтва, мову малюнку та музики. Ця мова є зрозумілою як для дорослих, так і для дітей. Вона об'єднує нас і дарує віру у майбутнє.

Ми говорили про Україну, мир і голубів-вісників миру. Ці поняття не можна розділити, вони утворюють єдине ціле. Бажаємо, щоб Україна завжди була державою миру, з квітучою землею та голубами, які несуть наші молитви за мирне майбутнє.

Вище розроблений урок ми проводили під супровід презентації (Додаток А).

Зокрема, наводимо частинами інші проведені інтегровані уроки з застосуванням мультимедійних технологій.

Уривок конспекту інтегрованого уроку образотворчого та музичного мистецтва, 3 клас

Тема: Зображальні музичні інтонації. Вплив тембру на яскравість інтонації.

Виразжальні можливості об'ємної та рельєфної форми. Передача основної форми будови тварин у простих позах. Практична робота «Звірята».

Робота над музичним твором під супровід презентації (Додаток В).

Завдання: діти будуть працювати над аналізом музичних творів, кожна група зосередиться на своєму звірятку. Вони прослухають фортепіанну сюїту М. Степаненко «Про звірів», де кожен рух відповідає окремому звірятку: «Бегемот», «Дельфін», «Черепашка» і «Білочка».

Під час обговорення можна спробувати з'ясувати наступне:

- Якими музичними засобами передано характер тварини?
- Які швидкості темпу використані? Чи були повільні або швидкі частини?
- Як звуковий колір (тембр) у кожному творі відтворює особливості кожного звірятка?

Таким чином, діти матимуть можливість розглянути твір з різних музичних кутів зору, спираючись на образи тварин, що вони представляють.

Робота над скульптурою тварин, зображених у музичному творі (Додаток Г).

Завдання: Вчитель: - Кожній групі треба створити об'ємну скульптуру свого звірятка, художньо оформити використовуючи рельєфну форму на пластинах «лего», та презентувати свій витвір мистецтва.

Оцінювання робіт. Виставка робіт, фото.

- А щоб наш урок був дійсно музичним ми зараз поспіваємо.

Співи.

1. Підготовка голосу до співів: *Дихальні вправи: подих-видих із звуком –с- до закінчення повітря, подих –видих із звуком- ш- до закінчення повітря.

Вправа «Їжачок»

- подих – уривчастий видих із звуком –ш- *Розігрів гортані: Поспівка на звук-р. Поспівка «Акула-каракула», звукоряд зверху в низ і навпаки. Розучування пісні Т. Потапенко «Щеня і кошеня».

1. Прослуховування МРЗ плюс.
2. Аналіз змісту пісні, проставлення інтонаційних наголосів у тексті.

3. Артикуляційна вправа. Читання тексту пісні караоке беззвучно відкриваючи широко рота.
4. Метод закритого вуха. Діти закривають рукою одне вухо і співають вголос, читаючи караоке. Перероби.

Уривок конспекту інтегрованого уроку образотворчого та музичного мистецтва, 3 клас

Тема: Осіння гамма.

Образотворче мистецтво:

- Завдання: створення колажу або малюнку, що відтворює осінній пейзаж. Діти користуються програмами для малювання або створення колажів на планшетах або комп'ютерах. Вони можуть використовувати фотографії осінніх дерев, листя, птахів та інших елементів, щоб створити свій особистий осінній світ.

Музичне мистецтво:

- Слухання музичних композицій про осінь, наприклад, класичної музики, де звучать осінні мотиви або композиції зі звуками природи осені.

<https://www.youtube.com/watch?v=3h8K6g1txDg>

- Завдання: діти працюють з програмами для створення музики або використання онлайн інструментів для створення власних осінніх

музичних фрагментів або ритмів, які відображають їх уявлення про осінь (Додаток Д).

Заключна частина:

- презентація та обговорення створених робіт кожним учнем перед класом.
- обговорення, як кольори, звуки та образи осені були відтворені в їхніх роботах.

Уривок конспекту інтегрованого уроку образотворчого та музичного мистецтва, 3 клас

Тема: Відтворення явищ природи, глибини простору в пейзажному жанрі.

Засоби створення художнього образу у пейзажі. Композиція «Морські фантазії.

Підводні казки».

- Презентація слайдів або коротке відео про підводний світ: риби, водорості, корали, морські глибини та їх красу.

<https://www.youtube.com/watch?v=121V0wby3c4>

Образотворче мистецтво:

- Завдання: Створення пейзажу «Морські фантазії. Підводні казки». Учні використовують акварель, фломастери або олівці для малювання підводного світу, намагаючись передати глибину та красу морського

життя. Вони також можуть використовувати фантазію для додавання різноманітних морських об'єктів, таких як корали, риби, раковини тощо.

Музичне мистецтво:

- Слухання музичних композицій, пов'язаних із підводним світом. Наприклад, класичні музичні твори про морські пригоди або звуки природи, що характеризують підводний світ.
- Завдання: Учні використовують музичні інструменти (якщо доступно) або онлайн програми для створення звуків, які асоціюються із підводним світом: звуки моря, дельфінів, підводних ефектів тощо (Додаток Е).

Заключна частина:

- Презентація та обговорення створених робіт кожним учнем перед класом.
- Обговорення того, як вони передали глибину простору та особливості підводного світу через свої малюнки та музичні звуки.

2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи

Наводимо узагальнені результати II етапу апробації дослідження, що оформлені у вигляді таблиць (табл. 2.4., табл. 2.5.).

Таблиця 2.4

Результати анкетування II етапу апробації дослідження

№	Учні 3-А класу, %	Учні 3-Б класу, %

	Правильна відповідь	Неповна відповідь	Неправильна відповідь	Правильна відповідь	Неповна відповідь	Неправильна відповідь
1	43,3	41,5	15, 2	15	31,5	53,5
2	34,4	27,2	38, 4	25,2	28,2	46,6
3	36,5	20,8	42, 7	30,5	20,8	48,7
4	39,5	31,5	29	28,8	29,5	41,7
5	46,5	23	30, 5	22,3	29	48,7
6	38,2	34,3	27, 5	27,3	32,3	40,4
7	45,8	36,8	17, 4	22,2	29,8	48
8	40,7	26	33, 3	34,1	14	51,9
9	44,5	21,9	33, 6	34,4	19,9	45,7
10	36,3	25,5	38, 2	30	22,5	47,5
11	30	26,5	43, 5	33,3	14,5	52,2
12	44	26,5	29, 5	24,3	19,5	56,2
13	32,2	35	32, 8	25,6	31	43,4
14	36,5	30,5	33	31,8	19,5	48,7
15	33,6	42,2	24, 2	45,8	30,2	24
16	43,5	23,9	32, 6	45,7	19,9	34,4

Таблиця 2.5

Результати анкетування II етапу апробації дослідження

Клас	Усього осіб	Рівень		
		Високий, %	Середній, %	Низький, %
3-А експер.	16	50	30	20
3-Б контр.	16	14	34	52

Аналізуючи результати II етапу анкетування можна сказати, що рівень емоційного інтелекту учнів 3-А класу зріс. Динаміка формування рівня представлена в таблиці (табл. 2.6.).

Таблиця 2.6

Динаміка розвитку рівня емоційного інтелекту учнів 3-А класу

3-А клас	Рівень, %		
	Високий	Середній	Низький
Динаміка	Зріс на 39 %	Зріс на 6 %	Зменшився на 45%

Порівнюючи результати I-го та II етапів дослідження можна зробити висновок, що в експериментальному класі підвищився рівень емоційного інтелекту, була наявна постійна зацікавленість в темі уроку, спостерігався розвиток емоційного інтелекту школярів, гарний та веселий настрій протягом уроку, що не можна сказати про контрольний клас, в якому рівень зацікавленості в темі не підвищився. Учні працювали автоматично, не проявляючи будь якого інтересу.

Таким чином, можна стверджувати, що впровадження у навчальний процес конспекту інтегрованого уроку з використанням мультимедійних технологій значно підвищує рівень емоційного інтелекту учнів, збільшується їх зацікавленість до вивчення навчального матеріалу, учні з інтересом виконують всі завдання.

Висновки до розділу 2

Ми вивчили досвід роботи вчителя початкових класів Криворізької спеціалізованої школи I-III ступенів № 70 Гайдаренко Світлана Анатоліївна, поспілкувавшись з нею особисто. Гайдаренко Світлана Анатоліївна – вчителька початкових класів розповіла наступне. Використання мультимедійних технологій на інтегрованих уроках в початковій школі може бути дуже корисним для учнів, оскільки воно дозволяє зробити навчання більш цікавим та змістовним. Крім того, вивчивши стан проблеми дослідження, ми розробили власний конспект інтегрованого уроку образотворчого та музичного мистецтв 3-го класу з використанням мультимедійних технологій.

Порівнюючи результати I-го та II етапів дослідження можна зробити висновок, що в експериментальному класі рівень емоційного інтелекту став вищим, була наявна постійна зацікавленість в темі уроку, спостерігався розвиток емоційного інтелекту школярів, гарний та веселий настрій протягом уроку, що не можна сказати про контрольний клас, в якому рівень зацікавленості в темі не підвищився. Учні працювали автоматично, не проявляючи будь якого інтересу.

Таким чином, можна стверджувати, що впровадження у навчальний процес конспектів інтегрованих уроків з використанням мультимедійних технологій значно підвищує рівень емоційного інтелекту учнів, збільшується їх зацікавленість до вивчення навчального матеріалу, учні з інтересом виконують всі завдання.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження, ми зробили наступні висновки.

Емоційний інтелект – це комплекс здібностей, які допомагають розуміти та управляти емоціями, які виявляються самою людиною та в інших людях. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою, розуміти почуття інших людей і взаємодіяти з ними більш успішно.

Згідно з Л. Ракітянською, емоційний інтелект включає такі аспекти:

1. Емоційна обізнаність – усвідомлення власних емоцій.
2. Управління своїми емоціями – навичка ефективного контролю над власними емоціями та їхнім вираженням.
3. Самомотивація – внутрішній стимул для досягнення цілей та підтримання емоційного балансу.
4. Емпатія – здатність сприймати і розуміти почуття інших людей.
5. Розпізнавання емоцій інших людей – вміння розпізнавати емоційний стан інших та впливати на нього.

Отже, емоційний інтелект включає в себе різні аспекти, що допомагають взаємодіяти з емоціями, як власними, так і інших людей.

Мультимедійні технології мають велике значення для розвитку емоційного інтелекту, оскільки вони здатні створити багатоаспектний вплив на людину. Інформація, яка впливає одночасно на кілька органів чуття, запам'ятовується більш яскраво і міцніше. Це підсилює враження та робить навчальний матеріал більш доступним та захопливим. Вислови К. Ушинського підкреслюють важливість залучення всіх органів чуття у навчальний процес. За його словами, педагог повинен створити умови, в яких око, вухо, голос, чуття мускульних рухів і, якщо можливо, навіть нюх і смак беруть участь в процесі запам'ятовування. Це

дозволяє зробити навчання більш ефективним та цікавим, а також сприяє розвитку емоційного інтелекту учнів.

Використання мультимедійних засобів у навчальному процесі сприяє:

1. Збільшенню зацікавленості учнів у навчанні та стимулює їхню мотивацію.
2. Сприяє інформатизації суспільства та підготовці учнів до активної участі в інформаційному середовищі.
3. Посилює інтенсивність навчального процесу, роблячи його більш насиченим і ефективним.
4. Сприяє розвитку особистості учня, включаючи розвиток креативності та критичного мислення.
5. Розвиває навички висловлювання власних думок та дискусії щодо опрацьованого навчального матеріалу.
6. Забезпечує формування навичок самостійної роботи з навчальними ресурсами та інформацією.
7. Підвищує ефективність навчання шляхом індивідуалізації навчального процесу і врахування потреб кожного учня [21, с. 65].

Зокрема, ми виокремили наступні дидактичні умови розвитку емоційного інтелекту на інтегрованих уроках засобами мультимедійних технологій:

- 1) Вільний вибір мультимедійних засобів учнями
- 2) Педагогічна взаємодія вчителя та учнів в навчально-виховному процесі
- 3) Врахування вікових особливостей учнів під час навчально-виховного процесу.

Ми проаналізували програми і підручники щодо розвитку емоційного інтелекту засобами мультимедійних технологій та склали таблицю інтегрованих уроків образотворчого та музичного мистецтв для учнів 3-го класу.

Крім того, вивчивши стан проблеми дослідження, ми розробили власний конспект інтегрованого уроку образотворчого та музичного мистецтв 3-го класу з використанням мультимедійних технологій.

Порівнюючи результати I-го та II етапів дослідження можна зробити висновок, що в експериментальному класі підвищився рівень творчої діяльності, була наявна постійна зацікавленість в темі уроку, спостерігався розвиток емоційного інтелекту школярів, гарний та веселий настрій протягом уроку, що не можна сказати про контрольний клас, в якому рівень зацікавленості в темі не підвищився. Учні працювали автоматично, не проявляючи будь якого інтересу.

Таким чином, можна стверджувати, що впровадження у навчальний процес конспекту інтегрованого уроку з використанням мультимедійних технологій значно підвищує рівень емоційного інтелекту учнів, збільшується їх зацікавленість до вивчення навчального матеріалу, учні з інтересом виконують всі завдання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амерханян С. Інтегрований урок як сучасний. *Відкритий урок*. Київ: Академвидав, 2012. № 7-8. С. 60-64.
2. Андрусенко А. Педагогічна суть сучасного уроку на засадах інтеграції. *Завуч*. Київ: Шкільний світ, 2006. № 13. С. 12-14.
3. Антонюк Л. Упровадження інноваційних технологій в освітній процес. *Управління школою*. Київ: Академвидав, 2019. С. 88-91.
4. Батраченко О. В. Освітній проект «Від інновації – до успіху» як засіб формування інноваційної компетентності педагогів. *Управління школою*. Київ: Академвидав, 2020. С. 2-11.
5. Бахмат Н.В., Гудими Н.В., Ковальчук О.В., Романюк С.З. Фахова підготовка вчителя початкової школи в умовах Нової української школи: колективна монографія. Київ: Міленіум, 2021. 248 с.
6. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості. Львів: Психологічні студії Львівського університету. 2003. С. 20-23.
7. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2009. №5 217 с.
8. Бібік Н.М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
9. Біляєв О. Інтегровані уроки рідної мови. *Диво слово*. Київ: Шкільний світ, 2003. № 5. С. 36.
10. Бойко Л. М. Методичний супровід упровадження освітніх інновацій у закладах освіти міста Прилуки (методичні рекомендації). Чернігів, 2020. С. 20-29.
11. Большакова І., Пристінська М. Інтегроване навчання: тематичний та діяльнісний підходи. 2017. URL: <http://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2017/08/Integrovane-navchannja-modul.pdf>

12. Большакова І. Міжпредметна інтеграція змісту навчання. *Початкова освіта*. Київ: Академія, 2013. № 40 (712). С. 4.
13. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
14. Бахарєва Л.М. Інтеграція навчальних занять у початковій школі на краєзнавчій основі. *Початкова школа*. Київ: Академія, 2006. № 8. С. 48-51.
15. Василенко Н. В. Інноваційна модель сучасного професійного закладу в контексті освітніх реформ в Україні. Київ: Академвидав, 2020. С. 8-69.
16. Василюк А. М. Школа і вчитель: вчора і завтра. *Причини і тенденції змін у світовій освіті. Нові технології навчання*. Київ: Академія, 2000. № 25. С. 44-49.
17. Вашуленко М. Програма інтегрованого курсу (навчання грамоти, математики, навколишній світ). *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2009. № 8. С. 24-30.
18. Власова О.І. Педагогічна психологія. Київ: Либідь, 2005. 400 с.
19. Вознюк О. В. Проблема наукової й предметної інтеграції знань. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Глухів: ГНПУ імені О. Довженка, 2010. С. 43-50. 187 с.
20. Волканова В.В., Муржа Л.І., Мунтян Т.О. Порадник методиста. Типологічний словник уроків (вид, форма, методи та прийоми). *Управління школою*. Київ: Академвидав, 2008. №8- 9. С. 2-28.
21. Горгош Л.І. Інтеграція традиційних та інноваційних технологій в навчально-виховному процесі початкової школи. *Розкажи онуку*. Київ: Освіта, 2009. №1-2. С.4-8.
22. Добровольська Л.Н., Чорновіл В.О. «Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів»: матеріали інтернет-семінару. Черкаси: Видавництво КНЗ «Черкаський

- обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. 183 с.
23. Зимильдінова А. Інтегроване вивчення предметів за галузями знань: навч. пос. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 86 с.
24. Іванчук М.Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал. *Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання*. Чернівці: Рута, 2004. 359 с.
25. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2004. № 5. С. 10-13.
26. Калініна Є. Інтегровані уроки з образотворчого мистецтва. *Початкова школа*. Київ: Академія, 2002. № 2. С. 37-38.
27. Калошин В. Ф., Безносюк О. О., Лемешко Ю. П. Вплив емоцій на ефективність навчального процесу. *Практична психологія та соціальна робота*. Київ: Академвидав, 2018. №1. С. 70-74.
28. Ковальова В. І. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів. *Початкове навчання та виховання*. Київ: Академвидав, 2012. № 16-18. С. 27-34.
29. Колесник К.А. Особливості організації групової діяльності учнів у початковій школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Випуск 46 / редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 26-30.
30. Колесник Н. Є. Педагогічні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування предметно-перетворювальної компетентності учнів. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання*: монографія. Житомир: Рута, 2016. С. 376-393.
31. Кондратюк О. Нестандартні уроки в початковій школі. Київ: Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.

32. Кочерга О. В. Психофізіологія учнів початкової школи: прикладні аспекти. *Початкова школа*. Київ: Шкільний світ, 2009. № 2. С. 55-59.
33. Липова Л., Ренський С. Інтеграція індивідуальної роботи з іншими формами навчальної діяльності. *Рідна школа*. Київ: Академія, 2002. №1. С.8- 10.
34. Мантула Т. І. Інтегроване викладання та предметні зв'язки в історичному аспекті сьогодення. *Вісник Житомирського державного університету*. Житомир: ЖДУ, 2005. № 21. С. 95-99.
35. Масол Л. Особливості впровадження програми «Мистецтво» у контексті предметно-інтегративної освіти. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2003. № 4. С. 42-44.
36. Мачинська Н. Інтегрований підхід у навчанні школярів початкової школи: теоретична основа та практичний аспект. *Молодь і ринок*. Київ: Шкільний світ, 2017. №9. С.31-36.
37. Мединська Ю. Я. Рівень емоційного інтелекту як детермінанта психологічної безпеки особистості. Львів: Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справа, 2012. № 2. С. 354-360.
38. Мельник Е.Л. Інтегроване навчання в початковій школі: Теорія і практика. Київ: КАРО, 2003. 192 с.
39. Мельник О. Підготовка вчителів початкових класів до формування емоційного інтелекту учнів. *Початкова школа*. Київ: Шкільний світ, 2019. № 11. С. 51-55.
40. Мельничук С. Г. Короткий термінологічний словник з педагогіки. Кіровоград, 2004. 329 с.
41. Мінтій І. С., Коваленко В. М. Проблеми впровадження інформаційно-цифрових технологій в галузі освіти і науки. *Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф.* Київ: НАУ, 2021. С. 89-93.

42. Могиляста С.М. Аналіз теоретичних підходів до дослідження емоційного інтелекту особистості. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. Київ: Шкільний світ, 2018. Вип. 14. Том VI. С. 362-369
43. Навчальна програма для 1-4 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
44. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с
45. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. Київ: Вища школа, 2003. С. 67–23.
46. Овчарова О. Розвиток розумових здібностей учнів як необхідна складова формування інноваційної творчої особистості. *Початкова школа*. Київ: Каравела, 2014. № 1. С. 5-7.
47. Онопрієнко О., Скворцова С. Інтеграція у навчанні молодших школярів. *Початкова школа*. Київ: Академія, 2017. № 10. С. 22.
48. Осколова М. Інтеграція в процесі навчання грамоти. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2011. №16. 198 с.
49. Петрова Н.М. Сформованість емоційного інтелекту як запорука успішної професійної діяльності майбутнього педагога: теоретичний аспект. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Тернопіль, 2015. С. 27-31.
50. Повстин О. В. Інтеграція знань як один з дидактичних принципів сучасної освіти. URL: http://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/files/povstyn_10.pdf
51. Подофеї С.О. Емоційний інтелект та особливості його становлення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Харків: Психологічні науки, 2019. С. 260-265.
52. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб., 4-те вид., випр. і доп. Київ: Каравела, 2020. 418 с.

53. Прокоф'єва М. Ю. Інтеграція як принцип конструювання сучасного змісту професійно-педагогічної освіти. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. Херсон: ХНТУ, 2005. № 23. С. 244-249.
54. Ракітянська Л. М. Системний підхід як методологічна основа дослідження емоційного інтелекту майбутнього вчителя. *Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Запоріжжя, 2019. С. 28-30.
55. Ракітянська Л. Становлення та розвиток поняття «емоційний інтелект»: історико-філософський аналіз. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (Серія: Педагогічні науки)*: гол. ред. С. Сисоєва. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. С. 36–42
56. Ракітянська Л. М. Формування емоційного інтелекту особистості як ознака інноваційних тенденцій в освіті. *Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ: Шкільний світ, 2019. С. 89–92.
57. Савка О., Борис І. Інтегрований урок як спосіб реалізації особистісно орієнтованого навчання. *Початкова освіта*. Київ: Академія, 2007. №20. С.9.
58. Савченко О.Я., Богданова А.М. Виховний потенціал початкової освіти. Київ: Академія, 2009. 226 с.
59. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручн. Київ: Грамота, 2012. С. 373.
60. Савченко О. Новий етап розвитку шкільної освіти і підготовка майбутнього вчителя. *Шлях освіти*. Київ: Освіта, 2003. № 5. С.2-8.
61. Савченко О. Урок у початкових класах: навчально-методичний посібник. Київ: Освіта. 2003. 218 с.
62. Садова В. В. Історико-педагогічні аспекти проблеми гармонізації інтелектуальних та емоційних складових у структурі особистості. *Педагогіка*

- вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Київ: Шкільний світ, 2011. Вип. 32. С. 313- 322.
63. Сидан М.О. Інтегроване навчання. Київ: КНПУ, 2009. 106 с.
64. Сінопальнікова Н. М. Сутність і структура підготовки вчителя початкових класів. *Теорія та методика навчання та виховання*: збірник наук. пр. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2008. Вип. 22. С. 159-164.
65. Сіукаєва О. Впровадження інтегрованих днів і уроків. Формування компетентної особистості. *Початкова освіта*. Київ: Шкільний світ, 2013. № 6. С. 4-8.
66. Скрипник Л. М. Інформаційно-комунікаційне освітнє середовище, як необхідна складова модернізації освіти. *The 10th International scientific and practical conference «Scientific achievements of modern society»*. Liverpool, 2020. С. 894-903.
67. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред. А. В. Семенова. Одеса: Пальміра, 2006. 364 с.
68. Сова М. Філософсько-культурологічні основи інтеграції знань. *Рідна школа*. Київ: Академія, 2002. № 5. С. 33-36.
69. Стерхова Н. І. Аналіз поняття «педагогічні умови»: сутність класифікація. *General and Professional Education*. Київ: Освіта, 2012. № 1. 8-14.
70. Танська В. В., Мирончук В. А. Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2021. С. 19-23.
71. Тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології в освіті, науці і техніці». Черкаси: ЧДТУ, 2018. 270 с.

72. Телячук В. П., Лесіна О. В.. Інноваційні технології навчання в початковій школі. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 240 с.
73. Фалєєва С.К. Інтегровані уроки як один з методів розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. URL: <https://vseosvita.ua/library/integrovani-uroki-akodin-z-metodiv-rozvitku-tvorcih-zdibnostej-ucniv-pocatkovoi-skoli-8605.html>
74. Федоренко В. Інтегрований ігровий комплекс «Синтез наук». Тернопіль: Мандрівець, 2009. 224 с.
75. Філософський словник / За ред. В.І.Шинкарука. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с
76. Фурс Г. О. Інноваційні педагогічні процеси у початкових класах як шлях до якісної освіти. *Початкове навчання та виховання*. Київ: Академвидав, 2009. № 16. С. 10-16.
77. Чекіна О. Ю. Інтегровані уроки у початковій школі. Харків: Основа, 2011. 263 с.
78. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2011. № 1 (2). С. 282–288
79. Шпак М. М. Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. 372 с.
80. Яновська Т.А. Інтегроване навчання та його взаємозв'язок з розвитком мислення школярів початкової школи. *Психологія*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. С.166-175.

ДОДАТКИ

Додаток А

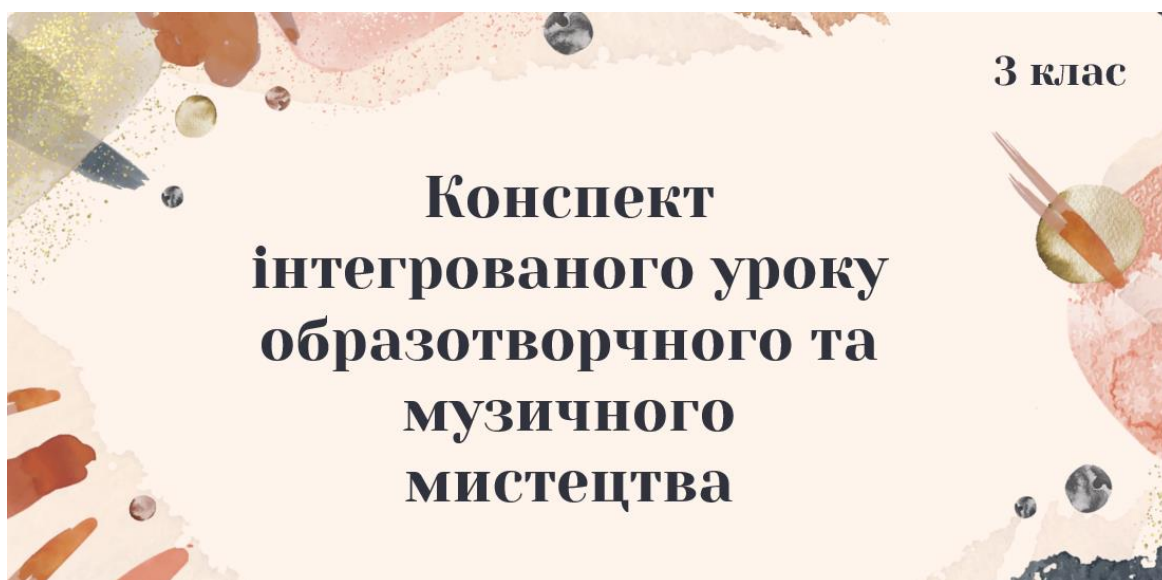

Рис. Слайд з презентації до розробленого інтегрованого уроку

Робота з малюнком

- Давайте подивимося на цей малюнок.
- Скільки предметів зображено на картині?
- Де на малюнку розташований голуб?
- Якого за розміром намальований голуб?
- З яких частин складається тіло птаха?

The illustration shows a white dove in flight, carrying a yellow ribbon in its beak. The dove is positioned over a blue and white globe of the Earth. The background is a deep blue with white stars, suggesting a night sky. The entire slide has a decorative border of watercolor splashes on the right side.

Рис. Слайд з презентації до розробленого інтегрованого уроку

Тепер ми сідаємо рівно, посміхаємось до своїх сусідів і проговоримо слово «дружба». Я впевнена, що ви будете працювати дружньо, допомагаючи один одному. Почнемо роботу разом, а потім ви зможете працювати самостійно.

1. Розмістіть аркуш горизонтально.
2. Намалюйте горизонтальну лінію через центр аркуша.
3. Проведіть похилу лінію і створіть насічки, які потім з'єднаєте овалом, утворивши тулуб голуба.
4. Розмістіть голову голуба зверху на тулуб.
5. З'єднайте тулуб і голову голуба злегка вигнутою лінією, це буде шия птаха.

Рис. Слайд з презентації до розробленого інтегрованого уроку

Підсумок уроку

Сьогодні на уроці ми вивчали мову мистецтва, мову малюнку та музики. Ця мова є зрозумілою як для дорослих, так і для дітей. Вона об'єднує нас і дарує віру у майбутнє.

Ми говорили про Україну, мир і голубів-вісників миру. Ці поняття не можна розділити, вони утворюють єдине ціле. Бажаємо, щоб Україна завжди була державою миру, з квітучою землею та голубами, які несуть наші молитви за мирне майбутнє.

Рис. Слайд з презентації до розробленого інтегрованого уроку

Інструкція з малювання силуету голуба

Матеріали:

1. Папір або картон
2. Олівець
3. Фарби або фломастери (синій, білий, чорний)
4. Пензель або фломастери для розмалювання

Крок 1: Контури

1. Намалюйте на папері або картоні контур голуба за допомогою олівця.
2. Спробуйте намалювати прості форми: овал для тіла, крила з двома частинами, голову та хвіст.

Крок 2: Забарвлення

1. Оберіть синій колір та розфарбуйте тіло голуба.
2. Зафарбуйте крила голуба тим же синім кольором, але можна використовувати світліший або темніший відтінок для контрасту.
3. Використовуйте білий колір для забарвлення голови та частини шиї голуба.
4. Залиште хвіст чорним чи темно-синім.

Крок 3: Деталі

1. Додайте деталі, такі як око та ніжки голуба, використовуючи чорний олівець або фломастер.
2. Підкресліть контури голуба, намалювавши лінії навколо тіла та крил.

Крок 4: Перевірка та корекція

1. Розгляньте свої малюнки та переконайтеся, що всі деталі присутні.
2. Виправте будь-які помилки або додайте додаткові елементи за необхідності.

Крок 5: Додаткові елементи

1. Якщо у вас є бажання, можна додати елементи природи, наприклад, хмари, сонце чи гілки, щоб створити цікавий задній план.

Додаток В

Робота над музичним твором під супровід презентації

ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ

- що таке інтонація?
- що виражає інтонація?
- де зустрічається виражальна інтонація?

- ✘ - а скульптуру виражають чи зображають?
- ✘ - а може скульптура щось виражати?

Пластичні матеріали

гіпс

віск

ГЛИНА

Тверді матеріали

Дерево

камінь

метал

Додаток Г

Робота над скульптурою тварин, зображених у музичному творі

Програми для створення колажу або малюнку, що відтворює осінній пейзаж

- Редактор InstaSize
- макет
- Піч колаж
- цвіль
- Диптичний
- Canva
- picStitch
- Фототастика
- Фотосетка
- Photo Blend & Shape Collage Maker
- inkXE Collage Maker

Онлайн програми для створення звуків

[MP3DirectCut](#) – популярний додаток для редагування звукових файлів у форматах MP3 і MP2. Остання версія пропонує різні маніпуляції з аудіо, при цьому зберігши відмінне

[Audacity](#) – безкоштовна програма для створення і обробки звуку. Розробник, The Audacity Team, випустив своє дітище в 2000 році. Сьогодні розповсюджується на умовах GNU

[Virtual DJ Home](#) – безкоштовна ультрасучасна програма для професійних і тільки починаючих діджеїв. Це відмінна альтернатива класичної апаратурі, яка і за габаритами не маленька,

[Wavosaur](#) Wavosaur – зручна програма, яка вам може знадобитися для роботи з аудіофайлами. Прекрасний звуковий редактор з безліччю корисних функцій. На нашому сайті

[MP3Gain](#) – безкоштовна програма, розроблена спеціально для регулювання гучності звуку MP3 файлів. Причому, зверніть увагу, мова йде про можливість зберігати якість і не

[TagScanner](#) – спеціалізована програма для роботи з аудіозаписами. Мова йде про систематизацію інформації з додаванням тегів і можливістю редагування назв. Ви можете прямо